

№ 35

3 გიორგობ. თვე 1937 წ.

ქართული

მიიღება ხელახლა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

წლის დამლევაზე 60 კ.

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 10 - 1 საათ.

სოციალ-დემოკრატიული საზოგადო-ეკონომ.

მიზანი და სალიტერატურო-მეცნიერული

წელიწადი გეორგია

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დენებისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

1. „უმამუღობა“...საქართველოში. — ან-ფარისა.
2. პოლიტიკურა კრიტიკისი საქართველოში. — ა—ისა.
3. ცინიზმი. — ეკალიხა.
4. „გამართება იღიასი საღამო“. — ეკ. გაბაშვილისა.
5. საქართველოს ახალი გზარხისი.
6. მე და იმის ქმარი. — თარგ. — ეკ. გაბაშვილისა.

7. ანგარიში წ.კ. გამ. საზოგადოებისა.
8. ჩვენი ცხოვრების ანბანი. — ნარისა.
9. რუსეთის ბიუჯეტის დამახასიათებელი. — გ. ნ—ისა.
10. სრ. რუსეთის მეურნეთა კრება ქ. კიევში. — გ. ნამორადისა.
11. შვეიცარიის მკვლევ. ზღა-ეკონომიური მაშინაილაკა — ვინ-ცანისა.

ბიუჯეტი	№
ანბანი	№
რუსეთის ბიუჯეტი	№
შვეიცარიის მკვლევ.	№
ანბანი	№

„უმამუღობა“... საქართველოში

დიდი ხანია მას აქეთ, რაც აქაურ მთავრობის კაცებმა, ესე იგი მოხელეებმა ქიანური მომართეს ერთს ჰანგზე და სულ ერთსა და იგივე სიმღერას აკვრევიანებენ ამ სასიამოვნო იარაღს. სიმღერა ესე გახლავთ ისა, რომ საქართველოში ვითომც „თავისუფალი სახელმწიფო მამული აღარ მოიპოვებოდა“. თუ ეს მართალია, ცხადია, რომ მთავრობის კაცს ვეღარ დავემღურებთ, როდესაც მკვიდრთათვის ერთს მტკაველ მიწას არ იმეტებენ.

თავის მომამებრებელი სიმღერა, გულწრფელობას მოკლებული და ფარისევლურ ქურქში გახვეული, უნებლიედ გვაგონებს ორს ქართულს ანდაზას: ფიცი მწამს, ბოლო მაკვირვებსო, ან: გული გულობდეს, თორემ ქადა ორის ხელით იჭმევთ.

წარსულ საუკუნეში მარტო აღმოსავლეთ საქართველოში მთავრობამ გაუბოძა უცხოეთიდან მოსულთ 200,000 დესეტინაზე მეტი სახელმწიფო მიწა ხოლო მცირე მამულიანს და უმამულო მკვიდრს, აი თუნდ ხიზანს ერთი ჩიჩქნა მაინც არ მისცა. ნემცებს ერგოთ ამ ორასი ათასი დესეტინიდან 14.880 დესეტინა, მცირე აზიიდან გადმოსახლებულთ ბერძნებს და სომხებს—123.017 დესეტინა, რუსეთის სექტანტებს 65.763 დეს. საშუალოდ თითო დესეტინა ათ თუმნად რომ დავაფასოთ, და-

ვინახავთ, რომ მარტო ეს ორასი ათასი დესეტინა ღირს სწორედ 20 მილიონი მანეთი. სამუდამოთ წავიდა ხელიდან ეს აუარებელი ქონება და ავლადიდება ჩვენის ერისა. რუსეთის ოდენა ქვეყანა რომ იყვეს ჩვენი სამშობლო, კიდევ 30, ავიტანდით როგორმე „ამ სამშობლოს სისხლის ღვრას“, მაგრამ როგორ აიტანოს ეს საშინელი ეროვნული უბედურობა პატარა ერმა? აკი ვერც ვიტანთ, აკი გავტყდით წელში და თავი ველარ აგვიღია მალლა.

ბედმა მარტო ეს არ გვაკმარა. სადალაქო ოპერაცია არ დასრულებულა და თითო-თითო ნაჭრად კიდევ აქრიან და ათლიან ჩვენს ეროვნულ სხეულს გემრიელ ლუკმებს.

მოგეხსენებათ, რომ განსვენებულმა პ. ა. სტოლიპინმა აჯანყების ჩაქრობის შემდეგ გაამეფა რუსეთში ესრედ წოდებული ნეო-ნაციონალიზმი. მოკლედ დედა-აზრი ამ ახალის მოძღვრებისა ისაა, რომ ყველაფერი, ესე იგი სიკეთე და ძალა სახელმწიფოსი მარტოდ-მარტო რუსს და ისიც მართლმადიდებელს უნდა ერგოს და მოხმარდესო, სხვები კი, არა რუს-მართლმადიდებელნი წყალსა და მეწყერს წაუღიაო.

რაკი გამეფდა ესეთი მოძღვრება, ჩვენმა მოხელეებმაც იგი სავსებით შეითვისეს და მოქმედობენ ისე, თითქოს იმპერიაში მარტო რუსი მართლმადიდებელი სცხოვრობდეს. გონება და აზრი მთავრობის მოხელისა მარტო მართლმადიდებელ რუსისკენ იხრება. სხვისა ჭირი მათთვის ჩხირად გახდა.

ზემოდ მოვიხსენიეთ რომ მთავრობის კაცნი იმას ამბობენ ჩვენდა დასამზვიდებლად, რომ თავი სუფალი სახელმწიფო მამული აღარ არის და რა გიყოთო. სულ მცირე ხანში მარტო ტფილისის გუბერნიაში გააშენეს 21 სოფელი, სადაც დაასახლეს მართლმადიდებელი რუსნი.*) სოხუმის ოლქში გააშენეს აკრედვე 21 სოფელი. სულ კავკასიაში კი გაუშენებიათ 240 სოფელი. ქიზიყელებს აქვთ სასერვიტუტო უფლება ჭიაურის ტყეზე; არ დაინდეს ეს უფლება, ჩამოართვეს მათ ტყე, ათას დესეტინობით გასჩებეს იგი და ჩააყენეს გადმოსახლებულნი. ქიზიყელებს პატრონი არ გამოუჩნდათ და ბედს დაუმორჩილდნენ. ყველა გონიერი ადამიანი უნებლიედ იკითხავს, თუ საქართველოში „თავისუფალი სახელმწიფო მამული“ არ არის, როგორც თავგა-

მოდებით იძახიან და ზოგიერთს ჩვენიანსაც სწამს ეს ლათია, მაშ ეს ორმოც და ორი სოფელი როგორ გააშენეს? ნუ თუ სული წმინდა არჩენს ამ ახალ სოფლებს და არა ის შავნაწიანნი მშენებლებსაც ასე მისტირის მკვიდრი საქართველოსა?

მიწა არის; თუ გული იგულებს, გამოჩნდება იგი, თუ მოუწყობელია, მოეწყობა, თუ წყალი არა აქვს, წყალს გაიყვანენ, ან დედა-მიწის გულიდან ამოიყვანენ, მაგრამ ჩვენ რა. ასე რომ მოგვექცნენ, მაშინ დაირღვევა და შეილახება სტოლიპინის ნეონაციონალიზმი.

სოხუმის ოლქში, ისე როგორც აღმოსავლეთ საქართველოში, დაურიგეს ძველად სახელმწიფო (საერო) მამულები: ბერძნებს, სომხებს, ესტებს, ლატიშებს, პოლონელებს და რუსის დიდ მოხელეებს (ამათში ცოტა ქართველებიც ურევიათ) ქართველ გლეხს კი არც კი ასუნებინეს იქაურობისათვის. ხუთიოდე წლის წინად ჩასახლდა სოხუმის ოლქში ათიოდე კომლი მეგრელი. მთავრობის განკარგულებით კინწის კვრით აბარგეს იგინი და მეთაური ახალ-სოფლელებისა გვარად ახალაია, ვგონებთ, ვირის აბანოში ჩააბძანებს. ეს ადგილი დანიშნულია მართლმადიდებელ რუსთა მოსახლეებისთვის.

მკითხველს მოეხსენება, რომ მთავრობა მილიონობით ხარჯავს ფულს ბაქოსა და განჯის გუბერნიის ტრიალ-ველ-მინდვრების მოსარწყავად; გაპყავთ არხები, გზები, აშენებენ ახალ-სოფლელობათვის სკოლებს, ეკლესიებს, უნიშნავენ ჯამაგირებს მასწავლებელთ, საღვდლოებს, ინჟინერ-ტექნიკები ამ უდაბნოებში დღეს ბუზებივით ირევიათ. ერთის სიტყვით, სახელმწიფო დოვლათი (ამ დოვლათის შექმნაში ჩვენ, ქართველებსაც გვაქვს წილი) უხვად იხარჯება. წრეულს ეს ახალი სოფელნი დაათვალიერა სახელმწიფო ქონებათა მთავარმა გამგემ ბ-ნმა კრივოშეინმა და ის აზრი გამოსთქვა, რომ ჩვენი ძალ-ღონე ამ კუთხეს უნდა შევადიოთ, რუსობას აქეთ უნდა ვუყოთ პირიო. დასასახლებელ ადგილების ძებნა სხვაგან უაზრობა და წყლის-ნაყვა იქნებაო.

ამ დიდი მოხელის სიტყვის შემდეგ გულს ცოტა მოეფონა. ვიფიქრებთ, ეგები ეხლა მაინც დაგვანებონ თავი და მოვისვენოთ თქო, მაგრამ მოვტყუვდით.

მოგეხსენებათ დიდი ველ-მინდორი შირაქისა. იგი სძევს სიღნაღის მაზრის აღმოსავლეთ-სამხრეთით და უწევს განჯის გუბერნიას. შირაქი შეიცავს 200,000 დესეტინაზე მეტს. უწყლოა შირაქი და ცხელ ზაფხულში უხსოვარ დროიდან შირაქით

*) ამ დღეებში გამოქვეყნებული იქნება ამ სოფლების სახელები რუსულ გაზეთ „Вак. рѣчь“-ში ზოგი სოფელი გაშენებულია კერძო კაცისაგან ნაყიდ მამულზე საგლეხო ბანკის დახმარებით.

სარგებლობს ქართლ-კახეთის საქონელი და ცხვარი. თუ იგი ჩამოერთვათ საქონლის პატრონთ, მაშინ შეიძლება ჩვენო მესაქონლეობა. კერძოდ თუშებს ძალიან მცირე მამული აქვთ და მარტო ცხვრით სცხოვრობენ. პროლეტართა რაზმებს თუშებიც მიემატებიან. ამას წინად აქ გაშენდა ორი სოფელი. მთიულთა ჩამოსახლება ვერ ინელებს თუშობა და დღესაც აურ-ზაურში არიან. გასწით, აიყარენით და გაგვეცალეთ აქედანო, ეუბნებიან თუშები ქედლებს. ნაკლები ქართველები არც ჩვენა ვართ, ამბობენ ქედლები! თუ თქვენია შირაქი, ჩვენიცააო და სხვა.

ესენი რომ ასეთს სასიამოვნო კინკლაობაში არიან, მთავრობის მოხელენი კიდევ თავის საქმეს აწარმოებენ. 29 ოქტომბერს 1913 წ. გაზეთ „კავკაზში“ (№ 245) დაბეჭდილია, რომ მოხელეებს შირაქისთვის მიუქცევიათ ყურადღება და დაუდგენიათ, რომ შირაქიდან ადვილად გამოიქრება 14,000 დესეტინა რუსთა საკოლონიზაციოდ. გულდადებით შესდგომიან ამ დიდის ნაჭრის მომზადებას დასასახლებლად. სთხრიან ქეებს, ასუფთავებენ წყაროებს, ჰგეგმავენ და როცა ყველა წინასწარი საქმე გაკეთდება, მაშინ ახალშენებიც გაჩაღდება.

ასე და ამ გვარად ორმოცდა ორს სოფელს მაემატება ორიოდ სამიოდე წელს, — ორმოცი სოფელი საქართველოს ტერიტორიაზე.

მთავრობის კაცნი მაინც თავისას არ დაიშლიან და იტყვიან: სადაა საქართველოში „თავისუფალი სახელმწიფო მამულიო“? ხოლო ჩვენ? „საზოგადო აზრის“ შემქმნელნიც ჩვენში თავისას არ დაიშლიან. ერთი მათგანი აი რა საუცხოვოდ აზროვნებს: „მაგრამ უბედურობაც ის არის, რომ საქართველოში თავისუფალი მიწა ცოტაა. თვით დღევანდელი მთავრობაც კი აღიარებს, რომ მიუხედავად დიდის სურვილისა, საქართველოს შუაგულში მოუხერხებელია რუსეთის გადმოსახლების პოლიტიკის წარმოება მიწის სიმცირის გამო. თუ ამ დასკვნამდე კავკასიის უმაღლესი მთავრობაც კი მივიდა, სჩანს, მართლაც, საქმე არც ისე ყოფილა, როგორც ბევრს შეიძლება ეგონოს. მიწის სიმცირე მოგონილი ზღაპარი არ არის. იგი ფაქტია და ამასთანავე ერთად იმდენად თვალსაჩინო ფაქტი, რომ კავკასიის უმაღლესი მთავრობაც — კი იძულებული გახდა ელიარებინა იგი“.

რითი განიჩევა ეს უებარი მეცნიერი ბ.ნ. სტრელობიკისაგან? გვაწყენს რაღა, სოხუმის ოლქში და შირაქში ბინადრობა, ვინაიდან „საქარ-

თველოს შუაგულიდან“ შორს არის ერთიც და მეორეც? „ეროვნული მთლიანობა“ „მთლიანობა ეროვნულ ტერიტორიისა“ თურმე მარტო ტერიფონა*) ყოფილა... კაი რამ შვილე იქნება „ტერიფონას“ ავტონომია... მაგრამ რუსულ ტერიფონა სანავარდოდ და საჯირითოდ ტერიფონაც საქმარისი ველია.

ან-ფარი.

პოლიტიკური კრიზისი საქართველოში

საქართველო სასტიკ პოლიტიკურ კრიზისს განიცდის. იგი გამოწვეულია ერთის მხრივ მთავრობის ყოფაქცევით, როგორც ამას გაზეთი „იმერეთიც“ აღნიშნავს, მეორეს მხრივ — საქართველოში მოქმედ პოლიტიკურ პარტიათა მოქმედებით. ჩვენ ვსცხოვრობთ კოლექტიურ აზრსა და დისციპლინას მოკლებულ დროს. ეროვნულ პოლიტიკის უქონლობა წითელი ზოლია, რომელიც ჩაჰქსოვია ყოველ მოვლენას, რომელსაც კი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ბეჭედი აზის. მონობასთან ბრძოლა დღეს, პოლიტიკურ პარტიებისათვის, მთავრობასთან კავშირით შეიცვალა და გუშინდელი ნაზარეთი დღეს აღთქმის ქალაქად იქცა, საიდანაც ურწმუნონიც კი მესსიას მოელიან. მთელი საქართველო გახრწნილ ლაზარეს დაემსგავსა, რომლის მეგობრებს კიდევაც სურთ მისი აკლდამაში შეგდება.

სრული უქონლობა ეროვნულ პროგრამისა და მახასიათებელი თვისებაა მომენტისა. თვით ეროვნული იდეა, რომელიც სულ ახლო წარსულში საკამათო საგნად ითვლებოდა, იმავე წარსულის წყალობით, დღეს სასტიკ სუბორდინაციას განიცდის. ცნება ერისა და ეროვნული მოთხოვნების დღეს რთულ თეორიულ და აბსტრაქტულ სოციალურ სისტემებს ექვემდებარება და ეროვნული პოლიტიკა, თავის ბუნებით ლალი და ფრიად პერმანენტული, უძრავად სდგას სასტიკ რეაქციის კაობში ჩაფლული. ეს სუბორდინაცია არის, რომ ჰქმნის პოლიტიკურ კრიზისს. აიღეთ თანამედროვე ქართული პროგრამები: შიგ ნახავთ სოციალიზმსაც და ფედერალიზმსაც, რვა საათის სამუშაო დღესაც და მუშათა დაზღვევას, მაგრამ თქვენ ვერ ნახავთ, რომ

*) ტერიფონა ქართლის შუაგულია.

ეს პროგრამები იძლეოდნენ პრაქტიკულ დასკვნებს, რომელიც საჭირონი არიან ყოველ ქართველისთვის მათს მძიმე ცხოვრებაში და ბრძოლაში. აღზრდა ქართველის მოქალაქისა სულით და ხორციით, ნათელის მსოფლმხედველობით და უდრეკ პატრიოტიზმით — აი რა უნდა იყოს დანიშნულება ამ პროგრამებისა, რასაკვირველია, იმის გარდა, რომ ეს პროგრამები ამასთანავე სავსებით უნდა გამოხატავდნენ ქართულ პოლიტიკურ მისწრაფებას. ნამდვილად კი, ამის ნაცვლად ისინი გვიზრდიან, რაღაც „მსოფლიო მოქალაქეთ“ ამ მსოფლიოს ვითარების სულ მდარე ცოდნით. და ამ რიგად რაც უფრო „აფართოვებენ“ ეს პროგრამები ჩვენს ჰორიზონტს, მით უფრო ხედვის ენერგია პერიფერიებში მიგვდის და მით უფრო ხედვის ენერგია ცენტრში კლებულობს. და პოლიტიკური სიბეცეც ხომ სწორედ ამასა ჰქვია. — ყველაფრის დანახვა შორ მანძილზედ და არაფრის დანახვა ახლოს!

განსაკუთრებულმა გატაცებამ ინტერნაციონალურის იდეებით, შეჰქმნა ის, რომ გამოტოვებულ იქმნა თვით ნაციონალური იდეა და თვით ისინიც კი, რომლებიც ეროვნულ პოლიტიკის მკედლებად ითვლებიან, უკეთეს შემთხვევაში ისეთ მებრძოლთ მოგვაგონებენ, რომლებიც საბრძოლველად კი გამოსულან, მაგრამ წინდაწინვე დასტირიან თავიანთ მტრებს, რომელთა სისხლი ბრძოლის ველს ჯერ კიდევ არ მიუღია. ასეთი ოპერეტული გულკეთილობა მებრძოლთა ჩვენ მიგვაჩნია ჰეშმარიტ პოლიტიკურ სილაჩრედ.

დრო მოითხოვს, რომ ჩვენი პოლიტიკური პროგრამები განწმენდილ იქმნენ იმ ხორცმეტებისგან, რომლებიც ჰქმნიან მხოლოდ მის სანახაობას და არა შინაარსს. ეროვნული იდეა ისტორიის ყველა ხანაში განცვიფრებამდე კონკრეტული იყო, მას მიტომ ითვისებდა ხალხი, რომ იგი სადა იყო და არავითარის აბსტრაქციებით არ იყო დატვირთული. „რომი, ან სიკვდილი,“ — იძახდნენ იტალიელები გარიბალდის მეთაურობით და ეს ორი სიტყვა გასაგები იყო ყოველ პატრიოტ კარაბინერისთვის. ჩვენში კი, მიუხედავად ყოველივე ფიცისა, რომ ეროვნულმა იდეამ მძლავრად გაიდგა ხალხში ფესვები, მწუხარებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ იდეა ხალხზედ ჯერ კიდევ შორსა სდგას. რათა? იმიტომ რომ იგი არ არის კონკრეტული, სადა. იგი დატვირთულია აბსტრაქციებით და ხალხს აღარ ეყურება. ეროვნული პოლიტიკა მოძრავი

უნდა იყოს, იგი ცეცხლსა ჰგავს ჩაუქრობელს, რომელიც არასოდეს არ უნდა ქრებოდეს იმიტომ, რომ მისი ანთება ყოველთვის ადვილი არ არის და როცა ეროვნულ იდეას ზედსწრწინაა სხვა რთულ სოციალურ აბსტრაქციებს, ენ იმას ნიშნავს, რომ მის განვითარებას აჩერებენ. ეროვნულ უფლებისთვის ბრძოლა ისევე ძველია, როგორც თვით ერი. მას აქვს თავისი მეტოდები, საუკუნოებით ნაკურთხი და ერებიც იმარჯვებდნენ ვიდრე არ დალატობდნენ ამ მეტოდებს ბრძოლისას. მაგრამ რა ბოლო უნდა ჰქონდეს ისეთ ბრძოლას, რომელშიაც მთავრობა მხოლოდ ნაციონალურ ნიადაგზედ გვებრძვის და ჩვენ კი კლასობრივ ბრძოლაზედ აგებულს პასუხს ვაძლევთ? ეს არის nonsens საქართველოს პოლიტიკურ მაჯის ცემისა და ვიდრე ჩვენი პოლიტიკის მეთაურნი არ შეიგნებენ ამას, ჩვენ თავს ვერ დავაღწევთ ამ საშინელ კრიზისს.

ა — ი.

ც ი ნ ი ზ მ ი

ბ. სტრელობიციმ მე-V კლასის ჩინი მიიღო — სასიხარულოდ გვაუწყებს ახალ ამბავს ადგილობრივი მთავრობის გაზ. „კავკაზი“. ამ რიგად, მთავრობის ხიზანთა კანონ-პროექტის სულის ჩამდგმელი ავანსადაა დაჯილდოვებული. დარწმუნებულნი ვართ, რომ ამ ავანსის მიღებით არ დამთავრდება ბ. სტრელობიციის კარიერა. მით უფრო დარწმუნებულნი ვართ, რომ ამ ბედნიერ მთავრობის მოხელეს ისეთი ძლიერი „მეცენატი“ აღმოუჩნდა, როგორც „სახალხო გაზეთი“, რომლის პორთფელზედ ეს ხუთი წელიწადია გახეხილი ყალბი ვერცხლის წარწერა აკრავს:

ქართული საზოგადოებრივი აზრი.

ბ. სტრელობიციის ციხე ჰიმაგრე გაზ. „კავკაზი“ სავსეა „სახალხო გაზეთის“ წერილებიდან ციტატებით, რომელთა დანიშნულებაა აჩვენოს მთავრობას, რომ აი რა სამართლიანად სჯის „ქართველი საზოგადოება“ და აი, რა მომხრეა „ქართველობის უმრავლესობა“ მთავრობის მიერ შედგენილ ხიზანთა კანონ-პროექტისა. ოფიციალურ გაზ. „კავკაზის“ ერთსულოვნობამ „სახალხო გაზეთისადმი“ იქამდისაც კი მიაღწია, რომ არ მოერიდა სოციალისტურ პოზიციასაც კი: „ბ. ან-ფარი ხიზანთა საკითხში თავად-აზნაურობის პოზიციაზედ სდგას და

წოდებრივ-კლასობრივ ინტერესებით ხელმძღვანელობსო“!.. (იხ. გაზ. „კავკაზი“ № 244).

როგორ მოგწონთ? გაზ. „კავკაზი“ და სოციალისტური პოზიცია?!. მაგრამ ეს კიდევ არაფერი... წარსულ პარასკევს (ეს იყო ის პარასკევი, როდესაც ჩვენი „სოციალისტ-ნაციონალისტები“ მარხვას ინახავენ) იურიდიულ საზოგადოების სხდომაზედ „სახალხო გაზეთის“ ჯგუფმა სოციალდემოკრატებთან ერთად მიაკრა თავისი ბექედი ბ. სტრელბიციკის „დემოკრატიულ“ ხიზანთა კანონპროექტს და სტრელბიციკისთან ერთად შეცდვები რეზოლიუცია გამოიტანა: მთავრობის კანონპროექტი ხიზანთა ინსტიტუტის მოსპობის შესახებ უნდა ცნობილი იყოს საკმაოდ დასაბუთებულად და მიღებულ იქნას.

ბ. სტრელბიციკის მართა ეს უნდოდა. გახარებული, საჩქაროდ მიკეტა თავისი პორთფელი, მაღლობა გამოუცხადა ქართველ გლეხის მოამაგეებს „ქართველ დემოკრატებს“ და შინისაკენ გაექანა. მეორე დღეს ბ. სტრელბიციკიმ ჩინი მიიღო; ქართველმა მკითხველმა საზოგადოებამ და კერძოდ ჩვენმა ჟურნალმა კი „მოკლე პასუხი“ ბ. არ. ჯ—შვილისა. „ჟურნალ კლდეს—ამბობს ბ. არ. ჯ—შვილი თავის გაზეთის მე-1029 ნომერში,—ერთი რამ უნდა მოვახსენო არსებითად. იგი ბრძანებს, არ. ჯ—შვილი და „სახალხო გაზეთი“ მთავრობის პროექტს უჭერს მხარსაო. ეს მსუბუქად რომა ვსთქვათ ტყუილია. არც ერთხელ „სახალხო გაზეთში“ მთავრობის პროექტის დასაცავად წერილი არ დაბეჭდილა... რანაირად უნდა გადასწყდეს ხიზანთა საკითხი ჩვენის აზრით? გეტყოდით, მაგრამ გვეშინიან, როგორც რეალურ პოლიტიკით დაბრძენებულ და ყოველგვარ „საოცნებო ილიუზიებს“ მოკლებულ ხალხს, გული არ შეგიწუხდეთ. ამის მეტი საპასუხო არაფერი მაქვს.“

მართლაც, რომ დაღუპულია ის ქვეყანა, რომლის სათავეში ამისთანა მოკლე პასუხიანი და სირცხვილის მოურიდებელი ხალხი სდგას!

„კლდის“ ნათქვამი, რომ „სახალხო გაზეთი“ მთავრობის პროექტს უჭერს მხარსაო მსუბუქად რომ ვსთქვათ ტყუილიაო!!!“ გვეფიცება ეხლა ბ. არ. ჯ—შვილი.

ასე, „მსუბუქად რომ ვსთქვათ“, საზარელ ცინიზმს კომენტარები აღარა სჭირია.

ზემოდ მოყვანილი ამბები ნიღაბსა ხდიან „სახალხო გაზეთის“ ჯგუფის პოლიტიკას. იმ პოლიტიკას, რომელიც ცინიკურად უპასუხებს ქართულ

ეროვნულ ცხოვრებას: გინდა გაიგო ჩვენი აზრი შენ მძიმე საკითხებზე? გეტყოდით, მაგრამ გვეშინიან... გული არ შეგიწუხდეს!!!

აქაც კი ცინიკური ტყუილია შემართული მაგრამ ერთი სიმართლეც.

ტყუილია ის, რომ „სახალხო გაზეთის“ ჯგუფს თავის ბელადებით მართლაც ჰქონდეს, რაიმე სწორი და გარკვეული აზრი, როგორც რთულ ხიზანთა საკითხში, ისე სხვა რეალურ ეროვნულ საკითხებში. და მართალია, რომ ამ სწორ აზრის უქონლობა „სახალხო გაზეთს“ შიშსა ჰგვრის და ძალა-უნებურად მოკლე პასუხებს აწერინებს.

ამ „მოკლე პასუხიან“ მოღვაწეთა წყალობით კი ქართველი ერი მართლაც კაი ხანია გულშეწუხებული და უძლური გდია გზის ნაპირას და ყველა გამვლელ-გამომვლელი მასა ჰგლეჯს და სჩიჩქნის...

ეკალი.

„გაიმართება ილიას საღამო“

ამ განცხადებით მიმართავს ხოლმე ჩვენი წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება და იმისი პროვინციალური განყოფილებანი ქართველ საზოგადოებას ღვინობისთვის მიწურულებში და საზოგადოებაც გულის ფანცქალით მიეშურება ჩვენი ხელოვნების ტაძრისკენ იმ იმედით, რომ იქ გაიგონებს და დაინახავს რასმეს იმისთანას, რაც ნათლად წარმოუყენებს ილიას განვლილ ცხოვრების რომელსამე კუთხეს, ან იმის ნაღვაწის სისრულეს და მშვენიერებას, და ნანახის და გაგონილით გაამაყებული და გაღმობიერებული, ერთხელ კიდევ შეუთვლის, მაღლობას და თაყვანისცემას თავის ჯვარცმულ საუკეთესო მამულიშვილს, მაგრამ... მაგრამ სამაგიეროთ ამ „საღამოებიდან“ დამსწრე, ყოველთვის აღშფოთებული და გულდაღალული გამოდის. არავითარი სიყვარული, არავითარი პატივისცემა და გულმოდგინება იმ კაცისადმი, რომელმაც თითქმის ერთად ერთმა შეჰქმნა ჩვენი აღორძინება!

სახელდახელოდ, ბალაგანურის სისწრაფით შეკაწიწებული დომხალი, სრულიად მოუმზადებელი არტისტები და ის გარეშე პირნი, რომელნიც მონაწილეობას იღებენ ილიას სახელით გამართულ „საღამოებში“!

ნუ თუ დრო არ არის, ნუ თუ იმდენად მომ-

წიფებული არა ვართ, რომ ილიას სახელს ღირსეული პატივი ვცეთ, ღირსეულად ცხად ვყოთ იმისი უკვდავი პიროვნება? მაშ რატომ ერთხელ და სამუდამოდ ქართველი საზოგადოება არ შეიმუშავებს ღირსეულ პროგრამას ამ საღამოებისას?

ნუ თუ ილიას გახსენების და პატივისცემის დღეს, ერთად ერთს დღეს წელიწადში, ყოველმა ქართველმა ლიტერატორმა, არტისტმა, ხელოვანმა და მუსიკოსმა შეერთებულის ძალით არ უნდა შექმნან იმისთანა რამ სადიდებელი, რომელიც დიდს კაცს და დიდს მოამაგეს შეეფერება?

აქ მხოლოდ სიყვარულია საჭირო და სარწმუნოებრივი თაყვანება ილიასამდი, თორემ მასალა ასასრულებლად თვით ილიას ცხოვრებიდან და ნაწარმოებიდან აუარებელია.

საკმაოა სვინდისერად და შეგნებით განსახიერდნენ ამის პროზით ნაწერის გმირები, გრძნობით წარმოითქვას ლექსები და შესაფერად გამშვენდეს სცენის მოწყობილება.

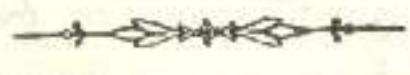
ამ „საღამოებს“ გასართობი ხასიათი არ უნდა ჰქონდეთ. ისინი უნდა იყვნენ ესტეტიურად მოწყობილნი, საერო ლიტურგიის მიგვარად შემუშავებული და მაშინ იგინი აღძრავენ მაყურებელში ღრმა და დამსახურებულ აღტაცებას, სიყვარულს ძვირფასის დაკარგულის მგოსნისადმი.

ყვარლის მთები, ალაზნის შეუღარებელი მდელი, საგურამოს ველზედ გადმოყურებული ილიას სასახლე და თვით ილია ამ სასახლის არცანზედ მდგომი „ფიქრთა მწირეთა“ აღზნებული, განა უდიდესს ექსტაზს არ გამოიწვევდნენ და ცოცხლად არ ჰყოფდნენ ყველას მეხსიერებაში დიდი ილიას გახსენებას?

ხომ ყველანი ასე ვგრძნობთ, ხომ ყველას გვინდა, რომ დიდებულად და ბრწყინვალედ იყვეს ილიას სახსენებელი? მაშ რატომ არ უპატრონებთ, არ გავაშწვენებთ ამ „საღამოებს“? განა ეს „საღამოები“ მარტო ნივთიერის საშუალების გასაძლიერებლად უნდა იმართებოდნენ?

არა, არა! დროა ვისწავლოთ ლოცვა და დიდება ჩვენის გმირებისა და მხოლოდ სარწმუნოებრივის მოწიწებით მოვიხსენიებთ მათ.

ეკ. გაბაშვილისა.

საქართველოს ახალი ეგზარხოსი

რუსული გაზეთი „დენი“ № 287 შემდეგს გადმოგვცემს საქართველოს ახალი ეგზარხოსის შესახებ: „როგორც ეხლა ირკვევა, ტობოლის ეპისკოპოსი ალექსის საქართველოს საეგზარხოსო კათედრაზედ დანიშვნის გამო დავობდნენ არა პროგრესიული და კონსერვატიული ელემენტები სასულიეროთა უმაღლესი სფეროებისა, ბრძოლა გამართული იყო უკიდურესს მემარჯვენეთა სხვა და სხვა ფრაქციებს შუა, როგორც ესა ხდებოდა მოსკოვის მიტროპოლიტის მაკარის დანიშვნის დროს. გაიმარჯვა იგნატიევის წრემ, რომელმაც ბოლო დროს ზურგი შეაქცია სინოდის ობერ-პროკურორს ვ. კ. საბლერს. ამავე წრეს მიემხრო ცნობილი რასპუტინიც.“

საქართველოს ახალი ეგზარხოსი თავისი პოლიტიკური რწმენით სდგას არამც თუ მემარჯვენეთა, არამედ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, თვით უუკიდურეს მემარჯვენეთა რიგში. მისი პოლიტიკური რწმენა ნათლად დახასიათდა ჯერ ისევ 1905-ის წლებში, როდესაც მან სიმფეროპოლში სწორედ იგივე გაიმეორა, რაც წილად ხვდა მოექმედა არქ. მაკარის, ეხლანდელ მოსკოვის მიტროპოლიტს, ტომსკში. სიმფეროპოლში არქიეპ. ალექსი პატრიოტულ ორგანიზაციების სათავეში იდგა, და როდესაც მან თავისი ქადაგებებით უკმაყოფილება გამოიწვია უმაღლესს წრეებში და მდიდარი ტაფრიდიდან ლარაბ ჰსკოვში გადაიყვანეს, რუსის ხალხის კავშირმა სინოდს აუარებელი თხოვნა გაუგზავნა, ეპისკოპოსი ალექსი ისევ სიმფეროპოლში დაეტოვებინათ. განსვენებულმა მიტროპოლიტმა ანტონიმ მათ ყურადღება მიიხილ არ მიაქცია.

საქართველოს ახალი ეგზარხოსი ამბობს, თბილისში მისვლისას სიტყვას წარმოსთქვამს, „თქვენთვის მშვიდობა მომაქვს, და არა ნაჯახიო;“ მაგრამ სწორედ ეს სიტყვები ებ. ალექსიმ სთქვა თავის სიმფეროპოლში მისვლისას 1905 წლის აპრილში, ხოლო იმავე წლის ოქტომბერში კი გამოვიდა ქუჩაში და დალოცა ის პროცესია, რომელიც „პროგრამების“ ქვაკუთხედი იყო, და თავისს ქადაგებებში, რომლებიც ადგილობრივ „საეპარქიო უწყებასა“ და შავრაზმულ გაზეთებში იბეჭდებოდა, ნათელი და სასტიკი მოწინააღმდეგე იყო ლიბერალური

მოძრაობისა; საეკლესიო კათედრიდგან ამბობდა, რომ ეს მოძრაობა თავისუფლების ქადაგება კი არ არის, და ამ თავისუფლების ხალხი არც საჭიროებს, არამედ სინდისისაგან განთავისუფლებაა.“ შავრაზ-მელთა კრებებისათვის ებ. ალექსი აძლევდა სასულიერო სასწავლებლების შენობებს და მფარველობდა იმ სასულიერო პირთ, რომლებიც უკიდურეს მემარჯვენე პარტიებს ემხრობოდნენ. ყველა ეს ეხლა სახეში მოიღეს და ამას დიდი გავლენა ჰქონდა ებ. ალექსის საქართველოს ეგზარხოსად დანიშვნაზედ, სადაც საჭიროა დამყარება „რუსული ელემენტისა“, და „რუსული სულისა“.

მე და იმის ქმარი

(მოთხ. ბ. ხე ვოლმერისა).

საშინელის სასწრაფოთ მოედო ავადმყოფობა. სულ რამე კვირა გაგრძელდა იმისი ტანჯვა. შემდეგ სულთა ბრძოლა...

გინახავთ, როგორ ჰქრება სიცოცხლე იმისთანა არსებისა, რომელიც თათქო იმისათვის არის გაჩენილი რომ თავის გარშემო ახაროს გული და თავისის თეთრ-უირობის ხუჭუჭებით მოჭეუნოს თავის გარშემო სიხარული და სიუმაწვიდე?... ისინი სცხოვრობენ მხოლოდ შემოდგომის დადგომამდე, ისინი მიეშურებიან, იმითი მოხუცებულებს სასაცილო იქნებოდა, ისინი გრძნობენ ამას და ჩქარობენ.. ჩქარის ნაბიჯით, აღფრთოვანებით, გატაცებით ეწაფებიან სიცოცხლეს, და ამიტომ მიუტოვებთ კიდევ, თუ სიჩქარის დრას სცდებიან...

ის მოკვდა ხომეზრის ერთ ღრუბლებით სავსე დღეს, შებინდებისას. ღორეზმა მე დამიხარა, იმას მარტო დარჩენისა ეშინოდა ცხედართან, ეშინოდა ჭკუაზედ არ შემდილიყო. ღორეზი ვერ ურიგდებოდა იმ უსამართლო მოვლენას, რომელმაც ისე უცებ, მოულოდნელად დაარღვია იმისი ტკბილი და მუყდრო ცხოვრება.

ღორეზი იმდენად კეთილი და მინდობილი აღამინა იყო, რომ თავის დღეში ვერ წარმოიდგენდა, რომ მე, იმისი საუკეთესო მეგობარი და ხაზი ზოლინა ვლადატობდით იმას.

ქმარი ჭკითანებდა და გულის დუდილით იმეორებდა:

— უსამართლობაა, საშინელი უსამართლობაა, ეს ცეცხლი, ეს ჩემი დაწვა!

მე არ ვტიროდი, თუმცა იმაზედ მეტად ვიტანჯებოდი.

როცა მშვენიერი ქალი კვდება, იმისი მოტრეფილუ ყველაზედ საცოდავი ქმნილებაა. იმას ხება არა აქვს ცხად ჰქვას თავისი გულის დუდილი, ის გულშივე უნდა იკლავდეს თავის ვარამს, იმას ხება არა აქვს უსახსრულად ეამბოროს თავის ძვირფას არსებას...

მე საშინლად მიუვარდა ზოლინა, ვიტანჯებოდი ეჭვიანობით, ათი ათასჯერ ვემუდარებოდი გაჭეროდა ქმარს და ჩემთან ეცხოვრნა. მჯეროდა რომ იმას მხოლოდ მე უვარდი და უოველი იმისი სიცრუით გადადგმული ნაბიჯი მადეგვებდა...

ღორეზი სწევვლიდა მუხთაღ ბედს, უაღერსებდა მიძინებულს, ცრემლებით უღბობდა გამეშებულ ხელებს, იკანებდა ბედნიერებით გატაცებულ წამებს და ყველა ამით სწამლავდა ჩემს გულს, გონებას, სვინიდაისს, ჩემს მუხანათობას აათსებდა და მანამ ცოცხალი ვარ ვეღარ დაგიგოწეებ ამ წამებს ჩემის წვალებისას!

დიდი ოთახი, მხიარულის დამაზის დგამით მორთული. ზოლინა ისევ ღორეზზედ ასვენია, გულზედ დაბადება უსვენია. მაღალ მანდლებში ჩარჭობილი სანთლები ახათებენ იმის მშვენიერ სახეს, თეთრს აბრეშუმის-მაგვარ კულულებით შემოზღუდულს...

რამდენი ხანი ვიჯექი იმის გვერდით და უერს უტლები იმის ქმრის საშინელ მწუხარებას?..

უცებ ღორეზი ადგა და მითხრა:

— ამაღამ ერთად გაფარდეთ ეს საშინელი დამე. მე კი ვერ გავბედე უარი შეთქვა, რომ ეს საშინელი ტანჯვა მომესპო. მე მხოლოდ ვთრთოდი.

— გცივა? შედი საფარეშოში, იქ ცეცხლი ანთია. კი არ გაიხარო შენი ღვთის გულისათვის, მარტო არ დამტოვო.

მე უხანუხე რომ სრულიად არა მცივა და ისევ გვერდით მოუჯექი. იმან განაკრძო დაწვრილებით ზოლინას უკანასკნელი წამების აღწერა და როცა გაათავა, მე შეგებით ამოვისუნთქე და ვთქვი: ეს არას ბოლო მოედო ჩემს ქენჯნას შეთქი; მაგრამ მოვსტუევიდი...

ის უცებ წამოხტა, მიიჭრა ზატარა საწერ სტოლთან და იქ ქადაღდებს მორის ხელების კანკალით რაღაცის ძებნა დაიწყო.

მე წავიტუტუნე: — რას შერები?

იმან არაფერი მიხასუნა. მე საშინლად შევკროი, ვიფიქრე, ჩემს წერილებს ხომ არ ეძებს შეთქი. ეს უსაფუძლო შიში იყო, რადგან ქმარმა არაფერი არ იცოდა, მაგრამ სვინიდაისი მამხილებდა... მაშინ უოველ დღე ვწერდი ზოლინას... ნეტა თუ დასწვა წერილები? ჰქმანდა დრო, ან გაიმეტა იგინი დასაწვავად? და კვლავ აკანკალებულის ხმით დავეკითხე.

ღორეზი წელში გასწორდა. ხელში დიდი ზაკეტი

ეჭირა, მოვიდა ჩემთან, მხევენა და მე მასზედ ამოვიკითხე ზოლიანს ხელით წარწერილი: „დასწვი ჩემი სიკვდილის შემდეგ! და მეკობარმა მაამბო, თუ როგორ შეენვაწა ცოლი, რომ უთუოდ დაეწვა ეს ზაკეტი, რომელშიაც დაფარული იყო ერთი იმის ამხანაგი ქალის საიდუმლოება.“

— აქ დარჩი — დაუმატა ღორეზმა — მე წავალ სპირისფარეშოში და ცეცხლში ჩავაგდებ ამას. და ის ხელის ნაბიჯით გავიდა მეორე ოთახში. მე ეჭვი არ მქონდა რომ იმ ზაკეტში ჩემი წერილები იყო ჩაფარებული. — გაშინჯავს იმათ, თუ ისე ჩავაგდებ ცეცხლში? წამები, რომელიც მე იმის დაბრუნებამდე გავატარე, უდიდესი ტრაგიზმით იყო სავსე ჩემთვის...

როდესაც ღორეზი დაბრუნდა, მე ცხედარზედ ჩივი და ფერმკრთალი ვიყავი, ღორე ალარ მქონდა იმისთვის შემეხედნა, ვგრძობდი რომ დარსი ვიყავი იმის ხელით გულის გაკმარვისა და მხოლოდ წავიფლუდებოდე:

— წავალ ცეცხლთან გავობები...

მეკონა ხელს მტაცებდა, დამიწვებდა გმობას, მაგრამ იმან მხოლოდ მითხრა:

— წადი! და ზედაც კი არ შემომხედა.

სახქაროდ შეველ ბუღარში, ბუნარში ცეცხლი გიზგიზებდა და მთლად მოსდებოდა იმ ზაკეტს, რომელიც მეკობარს ცეცხლში ჩაეგდა. მე დაკვირვებულად ვაჯერებდი, დაფინახე ჩემის თვალით, რომ ის წერილები ჩემი არ იყო.

მე ხათლად გავარჩიე რამდენიმე სტრიქონი. ეს საკვარლის წერილები იყო; სხვა ვიღაცა სწერდა ჩვენ ზოლიანს. გესმით, სხვა კაცი და ის კაცი ჩემზედ მეტად უფროდა ზოლიანს, მეტად იმიტომ რომ ამისი წერილები უკანასკნელ წუთებამდე ვერ გაიმეტა მახსოვრებლად. მე მიხდოდა შემეტყო სახელი ჩემის მეტოქისა და ცეცხლიდან გამოგვლიჯე რამდენიმე დამწვარი ნაკვლეკი, მაგრამ სახელი ვერ ამოვიკითხე. ეჭვიანობამ შემსარა და რომ სასოწარკვეთილებით არ დამედრთაღნა, მუშტებზედ კბილები მოუჭირე, მერე აუჭვითინდა, მერე მასხარად ავიკდე ჩემი თავი:

— ძლიერ კარგი! ძლიერ კარგი! ახია შენზედ! აჰ! რა საშინლად ვიტანჯებოდი, რა საშინელი ჯოჯოხეთის ცეცხლი ავიტანხე ჩემ ბუნებაში!

... მაგრამ უნდა დავბრუნებულყოფი იქ, სადაც ის იყო... და სად ვიზარებ ამდენი დონე რომ დავბრუნდი?!

ღორეზი დაჩოქილი იდგა საწოლის წინ და შექუერებდა სასოებით თავის მუცელს, ისიც უდიდოდა ქმარს, უდიდოდა იმ მეკობრის საცხარის დიმილით, რომელიც ბევრად უფრო არაჩინოდ გამოხატავს ხალხმადანებს კაცთა სისუდელსზედ, მანამ ცოცხალი ძალუბით ამის გამოხატვა...

— დახე, რა მშვენიერია! შეამატე ტუტებს იმან. და ააუჯანსიციელოთ ეამბორა ცხედრის მარჯვენას.

მკვ. გაბაშვილისა.
ზიზ-ლიქოთიქა

ანგარიში

ქართ. შ. წ.-კ. გამ. საზ. მოქმედებისა 1912 წ.

პირადად მე, და ალბად მკითხველსაც, რაღაც უცხოოდ და არა ჩვეულებრივად მიმაჩნია 1913 წლის ბოლოში 1912 წლის ანგარიშის განხილვა. თუ თუ წ.-კ. საზოგადოების გამგეობას შეძლება არა ჰქონდა ეს ანგარიში გამოექვეყნებინა უფრო ადრე — ახალი წელიწადის პირველ სამ-ოთხს თვეში მაინც, თორემ რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს 1913 წ. მოქმედებისთვის ეხლა, მაგალითად, ამ 1912 წლის ანგარიშის განხილვას. რასაკვირველია, 1912 წელში გამგეობის მოქმედებას ჰქონდა კარგი მხარეებიც სუსტიც, ცუდიც; როგორ უნდა ეჩვენებინათ ეხლა ყველა ეს მხარეები წევრებს მათთვის, რომ 1913 წლის მოქმედებაში კარგი მხარე ისევ კარგად ეწარმოებინათ და წარსული შეცდომები კი გაესწორებინათ?! ეს არა სასურველი მოვლენაა, და კარგი იქნება სამერძისოდ მაინც აღარ ხდებოდეს ამ გვარი რამ.

გადავიდეთ ახლა თვით ანგარიშზედ: მიმდინარე წელს საზოგადოებას ჰყავდა მთელი განყოფილებებით 2283 წევრი. ეს რიცხვი ძალიან მცირეა თუ მივიღებთ მხედველობაში ქართველი ერის რიცხვსა და იმას, რომ საანგარიშო წელი საზოგადოების ცხოვრების ოცდა მეთორმეტე წელიწადია. ამ რიცხვში თბილისის საზოგადოებაში არის მხოლოდ 240 წევრი, და ამ მხრივ მაღლა სდგანან განყოფილებანი ქუთაისისა, რომელსაცა ჰყავს 320 წევრი, სოხუმისა 290 წევრი და ბათუმისა 271 წევრი. ქართულ ცხოვრების ცენტრში ამ გვარ დაწესებულებას 240 წევრის ყოლა გამგეობის მოქმედების სუსტ მხარეს შეეხება. თუ საზოგადოებას 2283 წევრი ჰყავს სრულიად, ეს იმისი ბრალია უფრო, რომ ადგილობრივ სდგებოდნენ წრეები, რომლებიც შემდეგ ცენტრს უკავშირდებოდნენ. ამავე უმოქმედობას ამტკიცებს ისიც, რომ ყველა წევრი გამგეობისა ერთად უნდა ყოფილიყო სხდომებზედ 637 ჯერ, და ისინი კი დაესწრნენ მხოლოდ 380 ჯერ, ე. ი. თითქმის მხოლოდ ნახევარჯერ. თვით თავმჯდომარეს ამხანაგი დასწრებია მხოლოდ 30 კრე-

ბას 49 კრებაში, ხოლო ზოგიერთი წევრი—ვართა-გავა—17, მგელაძე 21 და სხვ. რასაკვირველია, ამგვარი ყურადღებით მოქცევა გამგეობის წევრების მიერ ამისთანა საქმისა დიდს სარგებლობას არა იქმს.

განყოფილებათა საქმე უფრო კარგად არის დაყენებული; რასაკვირველია, ზოგიერთის გამოკლებით, როგორც, მაგ., გორის განყოფილებისა, რომელიც სრულიად მკვდარ განყოფილებად უნდა ჩაითვალოს.

საანგარიშო წელს, ანგარიშის მიხედვით საზოგადოებას ჰქონდა სულ 16 სკოლა. რასაკვირველია, ეს რიცხვი კარგია, მაგრამ ცოტა დაკვირვებით რომ გავსინჯოთ ეს რიცხვი, გამოვა, რომ აქაც უმთავრესი ღვაწლი მიუძღვით განყოფილებათ, თვით ცენტრალურ გამგეობას კი სულ 6—7 სკოლა თუ აქვს. გამგეობის ანგარიშით მასა ჰყავს 41 მასწავლებელი, ნამდვილად კი მას უნდა ჰყავდეს სულ 7—9 მასწავლებელი, რომელსაც თავისი ხარჯით ინახავს.

საზოგადოდ, დაწვრილებითი განხილვა ანგარიშისა ჩვენ ეხლა აზრად არა გვაქვს. აღვნიშნავთ მხოლოდ რომ წ. კ. საზოგადოება, როგორც ემჩნევა ამ ანგარიშს, რასაკვირველია წინ მიდის, რომ მისი მიზანი და დანიშნულება საქართველოს ყველა კუთხეში იკიდებს ფეხსა, არსდება წრეები და უერთდება მთავარ საზოგადოებას განყოფილების სახით. ამ მხრივ ბევრ სანუგეშოსა და საიმედოსა ვხედავთ, ხოლო რაც შეეხება კერძოდ მთავარ გამგეობას, აქ კი ბევრი არა სანუგეშო რამ გვხვდება. მათი პირველი ვალია სხვათა შორის ქართული წიგნების გამომცემლობა, და აქაც კი თვით იმისთანა წიგნის გამოცემა, როგორც არის ილია ქავჭავაძის თხზულება, კერძო პირს დაუთმო. მისი გამოცემანი განისაზღვრება მხოლოდ „ღედა-ენითა“ და სხვა მის გვარ სახელმძღვანელო წიგნებით. უფრო კი გასაკიცხია გამგეობა იმით, რომ სანუმიზმატიკო კოლექციიდგან რვა ცალი ოქროს ფული დაჰკარგვია. გამგეობა მწუხარებას აცხადებს ამის გამო. მწუხარება კი არა, აქ მთელი ვაი და ვალალი უნდა დაესხათ თავსა, ეს იგივეა, რომელიმე ბანკის დირექტორმა რომ განაცხადოს, სამწუხაროდ ამა და ამ საქმის საბუთის ქაღალდები დავკარგეო. ეს რასაკვირველია, იმას სისხლის სამართლიდგან არ იხსნიდა. აქ კი ბოდიშს იხდიან „სამწუხაროდ, დავკარგეთო“. ტყუილად კი არ ურჩევდნენ 1912 წლის ივნისის კრებებზედ. მუზეუმი გადაეცით სა-

კუთრივ ამ მიზნით. დაარსებულ სპეციალურ ქართულ „საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებასო.“

დასასრულს ორიოდ სიტყვა სტიპენდიის შესახებაც. რითი ხელმძღვანელობს ხოლმე ნეტა გამგეობა, როცა ამა თუ იმ პირს სტიპენდიას უნიშნავს? ან იღებს თუ არა მხედველობაში იმას, რომ მაგათი სტიპენდიატი სხვა დაწესებულებიდგანაც იღებს სტიპენდიას, თუ არა. მახსოვს ამ სამი წლის წინად ერთი სტუდენტი იყო, გაათავა, ექიმად იყო და კიდევ სტიპენდიას იღებდა, არიან კიდევ იმისთანებიც, რომლებიც წ. კ. საზოგადოებიდგანაც იღებენ 30 თუმანს და უნივერსიტეტიდგანაც ამდენსავე, მაშინ როდესაც სხვა მათი ამხანაგები შშივრები არიან, მე გადმომცეს, მაგ. ორს ამისთანა პირზედ პეტერბურგისა და კიევის უნივერსიტეტში. კარგი იქნება, აქაც წინდახედულობა და სამართლიანობა იყოს.

მოკლე ხანში ყველა ამ კითხვებს უფრო დაწვრილებითა და ვრცლად გავარჩევთ.

ჩვენი ცხოვრების ანაბიოზი

მოგეხსენებათ, ანაბიოზი—ეს იმისთანა მდგომარეობაა, როდესაც ორგანიზმი ცოცხალიც არის და არც ცოცხალია. სუნთქვა აღარა აქვს, გული არ უცემს, ნივთიერება არ ცვალებადობს, მაგრამ ცოცხალი კია მაინც. სწორედ ამ გვარ ანაბიოზურ მდგომარეობაში ვართ ყველა ჩვენცა და ჩვენი ცხოვრებაც. პროფ. ბახმეტიევი ანაბიოზის დასკვნამდე რწყილებისა და ბალღინჯოს ტემპერატურის გამოკვლევის შემდეგ მივიდა. უფრო ადვილი არ იქნებოდა ჩვენს პოლიტიკურსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებას დაჰკვირვებოდა, განა ისევ იმ დასკვნამდე არ მივიდოდა! მიმოიხედეთ, თუ ყველა ირგვლივ ანაბიოზს არ მოგაგონებთ: სუნთქვა არ ისმის, გული არა სცემს, სული არ აღმაფრენობს და ყველა თავის სოროში ანაბიოზს მისცემია. ბექტერიევის მიერ გაყინული ტარალანასავით, ვწევარო და ვუცდით. — აჰა, ცხოვრების გაზაფხულის სიო წამოჰბერს, ტემპერატურა ცოტა მაღლა ავა და ჩვენც შეგვეტყობა სიცოცხლის პირველი ნიშნებიო. ამ გვარად ცხადია, რომ პრ. ბახმეტიევის მიერ დაყენებული საკითხი უსათუოდ რუსეთში უნდა დაბადებულიყო, და იგი შეეფერება მთლიანად, როგორც მთელი რუსეთის ცხოვრებას, ისე კერძოდ ჩვენი ეროვნული

ცხოვრების მსვლელობასაც. ანაბიოზია გამეფებული იქაც და აქაც, მეტადრე ჩვენს ინტელიგენციაში, რომელზედაც უფრო ახდენს გავლენას გარემო ცხოვრების ტემპერატურა.

ნარი.

რუსეთის ბიუჯეტის დამახასიათებელი

ამბობენ, მოხუც ანსელმ როტშილდს გერმანიის მთავრები ფულს რომ ესესხებოდნენ, ჰკვირანი ბანკირი, მინამ დასთანხმდებოდა ფულის მიცემას, საჭიროდ სთვლიდა ჯერ იმ ქვეყნის ეკონომიური მდგომარეობის გაცნობას. და აქ ბანკირი თურმე ისე შორს მიდიოდა, რომ პირადად შემოივლიდა ხოლმე მთელს იმ მხარეს, და მხოლოდ მაშინ გახსნიდა თავის ქისას, როცა აყვავებულ-ამწვანებულ ველ-მინდვრებსა და კარგად მოწყობილ მეურნეობას დაინახავდა.

ეს ისტორიული ანეგდოტი ხშირად მოჰყავთ ხოლმე საფინანსო მეურნეობის გამოკვლევებში თანამედროვე ფინანსიური უფლების ძირითადი დებულების საილიუსტრაციოდ, — იმის დასამტკიცებლად, თუ რა მჭიდრო კავშირი აქვს სახელმწიფო ბიუჯეტსა და იმ ქვეყნის ეკონომიურ მდგომარეობის შუა. მაგრამ, თუმცა ბიუჯეტის დამოკიდებულება საერთო მეურნეობასთან საყოველთაოდ მიღებულია, მაინც ამ დამოკიდებულების კონკრეტული ფორმების გამოკვლევა ჯერ მხოლოდ ახლად იწყება. კერძოდ რუსეთის ბიუჯეტი ამ მხრივ ჯერ სრულიად გამოუკვლეველია. იციან, რასაკვირველია, კერძო ფაქტორები, რომლებიც ამა თუ იმ გავლენას ახდენენ ბიუჯეტის მდგომარეობაზედ. იციან, მაგ., რომ მოსავლიან წლებში სახელმწიფო გადასახადი უფრო მეტი შედის ხაზინაში; მოუსავლიან წლებში კი პირიქით. მაგრამ ჯერ სრულებით გამოუკვლეველია, რა გავლენას ახდენენ სახელმწიფო ბიუჯეტზედ სამრეწველო კრიზისები, რომლებიც ეხლა რუსეთშიც ისევე პერიოდულ მოვლენად იქცა, როგორც დასავლეთ ევროპაშია. უნდა კი ვთქვათ, რომ ეს გავლენა ძალიან მნიშვნელოვანი უნდა იყოს.

მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. უნდა ითქვას ამასთანავე, რომ რუსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტი არასოდეს არ შეფასებულა მისი სახელმწიფოს საერთო მეურ-

ნეობასთან შეფარდების თვალსაზრისით. ამისთანა შეფასება კი აუცილებელი და უსაჭიროვს. ის მოგვკმდა ჩვენ ბიუჯეტის საკრიტიკოდ რიგობრივად საფუძველს და ამ კრიტიკას უფრო სარწმუნოდ გახდიდა. ის ამასთანავე ნებას მოგვცემდა დაგვედგინა, როგორ არიან ის ცვლილებანი, რომლებიც შეუტანია ბიუჯეტში 1906 წლიდან განცდილ ეკონომიურ და პოლიტიკურ ევოლიუციას. აქამდის ყველანი კმაყოფილდებიან მხოლოდ ზოგადი გამოთქმით, რომ რუსეთის მეურნეობა დაქვეითებულია და რომ ეს დაქვეითება გამოისახება თვით ბიუჯეტშიაცაო. რომ რუსეთის ბიუჯეტი ყველფერში არ ეთანაბრება ბიუჯეტს ბურჟუაზიული სახელმწიფოების მომეტებულ ნაწილისას, რომ მასში კვლავ იპოვებიან ელემენტები ძველის ძველი დროისა, ეს ექვს გარეშეა. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ამ ელემენტების როლი რუსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტში დიდი არ არის. რუსეთის ბიუჯეტიც თავისი შენობით, შემოქმედობით სულ უფრო და უფრო უახლოვდება ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტური სახელმწიფოების ჩვეულებრივ ბიუჯეტს. და მაინც ერთს შემთხვევაში კი ის ძალიან დაშორებულია მათთან. ჰკარგავს რა სულ უფრო და უფრო თავის ფეოდალურ-ბატონ-ყმურ სახეს, ითვისებს რა სულ უფრო და უფრო ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტური ბიუჯეტის ხასიათს, რუსეთის ბიუჯეტი მაინც თავისს გამოხატულებას იღებს პირვანდელი კაპიტალის დროიდან; იგი ერთმხრივად აუფლებს მაღალ ეკონომიური წრეების ინტერესებს და მშრომელი ხალხის საჭიროებას კი ყურადღებას არ აქცევს.

რომ რუსეთის ბიუჯეტი სულ მეტს ყურადღებას აქცევს ბურჟუაზიულ საზოგადოების მოთხოვნილებას, ამისი ნათლად დანახვა შეიძლება თუნდა ამ უკანასკნელი 7—8 წლის ხარჯთ-გაწერის შედარებით. შემოსავლის ფარგლებში ჩვენ ვხედავთ ხარჯების მძიმე უღლის თანდათან გადატანას სოფლის მცხოვრებლებიდან ქალაქის დაბალ კლასებზედ. გასავლის ფარგლებში ემჩნევა ხარჯების მეტის-მეტი მომატება ეგრედ წოდებულ კულტურულ-წარმოებით საჭიროებებზედ, რომლების დაუკმაყოფილებლად არ შეიძლება იყოს არც ერთი თანამედროვე სახელმწიფო.

1908 წელში სახალხო განათლების სამინისტროს მიეცა 53 მილიონი მანეთი, 1914 წლის ხარჯთ-აღრიცხვით კი აზრად აქვთ დახარჯონ 161 მილიონი მანეთი, — ე. ი. სამჯერ უფრო მეტი. მიწად-მოქმედებისა და მიწად-მოწყობის უმთავრეს

სამმართველოსთვის, რომელიც სოფლის რეფორმას ახდენს ბურჟუაზიულ წესზედ, გაღებული იყო 1908 წელს—58 მილიონი მანეთი, 1914 წლის ხარჯთაღრიცხვით კი—157 მილიონი მანეთია, —კიდევ სამჯერ უფრო მეტი. ვაჭრობა-მრეწველობის სამინისტროს ხარჯი ამ ექვსი წლის განმავლობაში ორი იმდენი შეიქმნა, მაშინ როდესაც მთელი ბიუჯეტი გაიზარდა მხოლოდ ერთ-ნახევარჯერ.

კულტურულ-წარმოებითი ხარჯები ამ გვარად იზრდებოდა სხვა ხარჯებზედ უფრო სწრაფად. რას გვიჩვენებს ჩვენ ეს ფაქტი? მხოლოდ იმას, რომ ეკონომიური ცხოვრების ბურჟუაზიულ კვალობაზედ გადაქმნას, რომელიც მომეტებულად სწრაფი ნაბიჯით ამ ბოლო დროს მიდიოდა, უთუოდ უნდა დაემჩნია კვალი ბიუჯეტისთვისაც. სახელმწიფოს ეხლა აღარ შეუძლიან მხოლოდ სამრეწვლო-საეკლესიო სკოლებით იოლს წავიდეს, არ შეუძლიან ყურადღება არ მიაქციოს აგრონომიულ ორგანიზაციებს, უნდა განავითაროს წინდახედული მხარის დაჭერა ვაჭრობა-მრეწველობისა... მართალია, კულტურულ-წარმოებითი ხარჯების მსწრაფი ზრდა იმიტაც აიხსნება, რომ აქამდის ამ დარგში რუსეთის ხარჯები ძალიან მცირე იყო; ყოველი ათეული მილიონის მიმატება ძალიან ასწევს მის შედარებითს რიცხვს და გვეჩვენება უფრო რადიკალურად, ვინემ ის ნამდვილად არის. მართალია ისიც, რომ აქამდინაც ამ კულტურულ წარმოებით ხარჯებში რუსეთი ჯერ კიდევ ძალიან დაშორებულია დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებისაგან. და მართალია ისიც, რომ ყოველივე ამ გვარ მიმატების გამო დიდი ბრძოლაა ხოლმე საჭირო უწყებებთან. ბოლოს რჩება კიდევ საკითხი, რა განათლებას იძლევა სათანადო უწყება, ან როგორ ესმით პრაქტიკაზედ ეს კულტურულ-მწარმოებითი საკითხები. მაგრამ უწყებები ამ საკითხებს ცოტაოდენს ყურადღებას მაინც აქცევენ.

არის თანამედროვე სახელმწიფოების ბიუჯეტებში კიდევ ერთი განსაკუთრებითი მუხლი, რომელიც რუსეთის ბიუჯეტისთვის სრულიად უცხო ხილია. ეს მუხლია—სოციალური პოლიტიკისა. 1910—11 წ. ინგლისის ბიუჯეტში დაზღვევასა და სოციალურ უზოუნველსაყოფ სხვა ზომებისთვის დანიშნული იყო 225 მილიონი ფრანკი, საფრანგეთში—200 მილიონი, გერმანიაში - 85 მილიონი, რუსეთში კი, თუ საქარხნო ინსპექციაზედ გაწეულ რამდენსამე გროშს არ ვიანგარიშებთ, სრულებით არაფერი! და ეს ასევე რჩება ამ წელშიაც. მუშათა კლასი და

მისი საქიროებანი რუსეთის ბიუჯეტში არ არის. ის არ იხსენება რუსეთის ბიუჯეტის არც ერთ მუხლში, ვითომ იმას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში არავითარი მნიშვნელობა არა ჰქონდეს!

აი ეს არის დამახასიათებელი ნიშანი რუსეთის ბიუჯეტისა. იგი უკვე ითვისებს ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტური განვითარების ანბანს, იგებს განათლების, იაფ-ფასიან სახალხო კრედიტისა და საცად მინდვრების სარგებლობას, მაგრამ ამაზედ წინ რუსეთის სახელმწიფოებრივ განვითარებას კი არ შეუძლიან ფეხი წადვას, დამახასიათებელი თვისება თანამედროვე ბურჟუაზიული ბიუჯეტისა—სოციალური პოლიტიკის ხარჯების გადიდება—რუსეთისთვის უცხო და უცნობია. აი ამ დარგში უფრო ნათლად სჩანს რუსეთის მეურნეობის უკან ჩამორჩენა.

საინტერესოა, შევადართოთ ის სამხედრო-საზღვაო ხარჯებს. აქ კი რუსეთი სცდილობს ევროპას უკან არ ჩამორჩეს, და ხარჯი აქ თითქმის ერთს მილიარდს უდრის წელიწადში. ასევე დიდს ხარჯებს იწვევს კოლონიალური პოლიტიკაც. მაგრამ დასავლეთ ევროპაში სამხედრო ხარჯებთან ერთად ხალხის სოციალური მდგომარეობის გასაუმჯობესებელი ხარჯიც იზრდება, რუსეთში კი ამაზედ არც კი ფიქრობენ.

შემოსავლის ბიუჯეტშიაც არის ცხადი გამოხატულება მუშა ხალხისადმი უყურადღებობისა. სრულებით არ ფიქრობენ მათი გადასახადების შემცირებაზედ (პროგრესიული ხარჯთ-გაწერა და სხვ.).

აქ მხოლოდ ძალაუნებურად რამდენადმე აკმაყოფილებენ იმ საკითხებს, რომლებიც თვით უმაღლესი მთავრობის მიერ აუცილებლად მიჩნეული. სიამოვნებით ანვითარებენ სამხედრო-კოლონიალურ პროგრამას, მაგრამ ჩუმად არიან, როცა ლაპარაკი ხალხის სოციალურ მოთხოვნებებზედ ჩამოვარდება ხოლმე.

გ. ბ.

სრულიად რუსეთის მეურნეთა კრება ქ. კიევში

საზოგადოებრივი მთავარი რუსეთი და კერძოდ ჩვენს საქალაქოებში ამ ჟამად განიცდის სამეურნეო მოქმედების არა ჩვეულებრივ გამაღრმავლებას; მიწის საკითხი, სამეურნეო საკითხი თხრულობენ ეკვლას ძალთა შემოკრებას, დიად ენერჯიასა და აურაცხელ შრომას, რომ სათანადო და სწორედ გადაჭრას იგი. ამისთანა დრო უფრო მო-

მეტეზუდად საჭიროების საზოგადოებრივ კრიტიკას. და აი სწორედ ამიტომ, თუმცა ეხლა ცოტა დაგვიანებულია, მაინც გვსურს გავაცნოთ მკითხველებს წარსულ თვეში ქ. კიევიში მომხდარი სრულიად რუსეთის მეურნეთა პირველი კრება.

აქ არ შეიძლება არ მთხრობინათ, რომ საზოგადოებრივ ცხოვრების აღორძინება ქ. კიევიში მეურნეობასაც დაეკუთვნა. კიევის ერთმა უსამართლოდ სცდილობს მცხოვრებთა აგრძობილ საჭიროებათა დაკმაყოფილებას. ეს სხვათა შორის სწახს სტატისტიკური ცნობებიდანაც. როგორც ციფრები გვიჩვენებენ, 1905 წლიდან 1913 წლამდე აგრძობილ საჭიროების გამო გაწეული ხარჯები 85-ჯერ მეტი გამხდარა, და ამ 1913 წელში 919,114 მანეთი ეოფილა. მიწად-მოქმედების დახმარება 1907 წელში აქ უდრიდა 27,258 მანეთს, წელს კი 613,58 მანეთითა. ამ გვარად ერთობისა და დემარტაქტის ხარჯი მცხოვრებთა აგრძობილ დახმარებაზედ 1913 წელში კიევის გუბერნიის უოფილა 1.532,699 მანეთითა. აი, რა დიდი ნაყოფის მოტანა შეუძლიან ერთობისა და კარგად წაუვანად საქმეს.

სამეურნეო კრების პირველს დღეს ორი მოხსენება წაიკითხეს.

პირველი მოხსენება წაიკითხა პროფეს. კოსინსკიმ თქმასზედ: „სოფლის მეურნეობის ევოლიუცია.“ პროფ. კოსინსკი ძველი და მტკიცე რწმენის მომხრეა წვრილი მეურნეობისა. მეურნეობის იგი ქროფს ორ გვარად: შრომისა და კაპიტალისტურის. დაჰკვირვებთა აგრძობილი განვითარების სვლას, ამ ორ გვარ მეურნეობის შუა ბრძოლის სტიქიურ მსვლელობას, და პროფ. კოსინსკი დაბეჯითებით ირწმუნება, რომ გამარჯვება აუცილებელია ხვდება შრომის მეურნეობას. ეოველ ქვეყანაში, როგორც განსხვავებულ უნდა იყოს მათს კულტურაში, როგორც კი ისინი გადადიან ინტენსიურ მეურნეობაზედ, კატეგორიულად დაასვენის პროფესორი, ერთი და იგივე კმწიგა: დახაწილება, მისობა მსხვილი მეურნეობისა, რომლებიც სცხოვრობენ დაქირავებული შრომით. პირიქით, საგლეხო მეურნეობა იზრდება. სამწუხაროდ, თავის მოკლე სიტყვაში პროფ. კოსინსკიმ არ მოიყვანა თავისი დებულების დამამტკიცებელი სტატისტიკური ცნობები. ისიც ვერ იყო ცხადი, რა ნიშნებით არჩევს პროფ. კოსინსკი ამ ორს გვარს მეურნეობის ერთმანეთიდგან. საგლეხო მეურნეობაში პროფ. კოსინსკი ხედავს სამს სხვა და სხვა გვარს: 1) პარტეფიარული (წვრილმანხი), როცა კლეხი სადმე ქარხანაში მეშობს, სახლში კი, სოფელში, აქვს მხოლოდ სადგომი ბინა და ბოსტანი, რომლის დამუშავებაც ცოტა ეწევს იმის შემსავალს; 2) სასაზრდოვო, როცა კლეხ-კაცს უფრო

მეტი მიწა აქვს, მაგრამ იმის დამუშავება მარტ არა კმარა, რომ ოჯახის უველა მოთხოვნილება დააკმაყოფილოს; ამიტომ ოჯახის ზოგიერთი წევრები სამუშაოს სხვაგან ეძებენ; 3) შრომისა, - რომლებიც წარმოადგენენ მთლიან გლეხის მეურნეობას, სადაც მეშობს მთელი მისი ოჯახი. მომავალში უმთავრესად მხოლოდ ეს შრომის მეურნეობანი გამარჯვებენ. საშუალოდ იმათ ხელში უნდა იყოს 50 დესეტინა მიწა. მაგრამ, დასძენს აქვე პროფ. კოსინსკი, შრომის მეურნეობის გამარჯვებას სრულებითაც არ მოჰქვება სოფლის პროფეტარია. სამწუხაროდ, პროფესორი აქაც მხოლოდ საზოგადო საქმას იძლევა.

პროფეს. კოსინსკი თავის მოხსენებას ათავებს უფრო ნაკლებად სადავო დებულებით: ის ამბობს, თუ გვრმანაში ან სხვა ქვეყნებში მთლიანი საგლეხო მეურნეობა დამკვიდრდა, როგორც ნორმალურისა და ბუნებრივი ევოლიუციის შედეგი, ხვეწა ის განკუბ უხირო, სრულიად არა სახატო საშუალებით შეარდება. კულტურულ შრომის საგლეხო მეურნეობის დაარსების მაკვირად გამოდის მტკიცებლობა მდიდარი გლეხებისა, რომლებიც თითონ უიღულობენ, იძენენ მთელს მიწულეს, ღარიბს კი უხარის მათი თავიდგან მოშორება, რომ სრულიად თავისუფალი იყოს.

პრაქტიკული დასკვნა, პროფესორის აზრით, აქედან შემდეგია: ხვეწი აგრძობილი პოლიტიკა უნდა შეეკავშიროთ ევოლიუციის კანონებს. თუ ევოლიუცია აგრძობილ ურთიერთობისა იმ გვარია, რომ მიჰყავს (რუსეთშიც) შრომის მეურნეობის გამარჯვებისკენ, მაშასადამე, მთავრობამაც უნდა თავისი პოლიტიკა ააშენოს ამ შრომის მეურნეობის ქობაგობაზედ.

მაშასადამე, მხარის დაჭერა მთლიან საგლეხო, ანუ, რაც იგივეა, შრომის მეურნეობისა, როგორც იდეალი აგრძობილი პოლიტიკისა, აი რას გვეუბნება პროფესორი კოსინსკი.

მეორე მოხსენება იმავე დღეს წაიკითხა პროფ. ვობლიამ თქმასზედ: „სასოფლო სამეურნეო აღწერა“. მომხსენებელი უხვეწებს უვედასთვის ნაცნობ თაქტს— აგრძობილი სტატისტიკის საკლებ განვითარებას და ამ საქმის ცუდს დაუენებას რუსეთში. და ეს იმის ბრალი კი არ არის, რომ უწევთ არ იცოდნენ, რა შაიშხელობა აქვთ ციფრებს რუსეთის სოფლის მეურნეობის განცობა— აღნუსხვაში. პირიქით! თითქმის მთელი ოთხი უწევს აგრძობებს ამ ციფრებს: თინანსების, შინაგან საქმეთა, ვაჭრობა-მრეწველობისა და მიწათ-მომწეობი, და ამათ გარდა კიდევ ერთმა. მაგრამ ამოდება მლოლიავებელს ბავშვი მაინც მახინჯი ჭვავთ, და ეს სრულიად არა შველის საქმის წინ წასვლას. თვით კოკავცემა განაცხადა, რომ

რუსეთის მოსახლის საუკეთესო სტატისტიკა უნგრეთის მიწად-მოქმედების დემარტამენტს ეკუთვნის. რუსეთის უწყებათა მიერ მიღებული ცნობები კრთმანეთს ეწინააღმდეგება, და შარველი წყარო, საიდგანაც მათ ეს ცნობები მისდით — ეს სოფლის მწერალია, რომელიც სახატო მოკაღვლობას ასრულებდა ჯერ ისევ შლეგერის დროს. აქ იმისი ბრადიცი უნდა იყოს, რომ ცენტრალური სტატისტიკური ბიუროს ბიუჯეტი სულ 57,000 მანეთს უდრის, მაშინ როდესაც გერმანიის საიმპერიო სტატისტიკურ ბიუროს 1 მილიონი მანეთია აქვს.

სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკური აღწერის სარგებლობა ისე ცხადია უკუდასაოფის, რომ პროფესორია ამაზედ სრულებით არა ჩერდება. იგი გადადის პრაქტიკულ კითხვებზედ.

როგორ უნდა სწარმოებდეს ეს აღწერა? პროფ. ვაბდის აზრით რუსეთისთვის საჭიროებია ისეთი აღწერის შემოღება. როგორც ავსტრიას, შვეიცარიას და არგენტინას. ეს აღწერა უნდა სწარმოებდეს ცალკე საზოგადო ხაზის აღწერის შემდეგ. უსაუბოდ სავრთო მცხოვრებთა აღწერით უნდა ვახელმძღვანელოთ: სასოფლო-სამეურნეობაში მომუშავე ზართა რიცხვსა და მათი განცხადებისათვის. დაწვრილებითი პროგრამა უნდა უთუოდ შემუშავდეს სასოფლო-სამეურნეობისა და სტატისტიკურ კრებებზედ მცადნე ზირებისაგან, და მთელი საზოგადოება უნდა იქნას მიწვეული დასახმარებლად ამ საქმეში.

პროფ. კოსინკისა და პროფ. ვაბდის მოხსენება შემდეგ კრებებზედ გააჩიეს სექციებმა, მაგრამ ამის შესახებ შემდეგ იყოს. სულ ექვსი სექცია იყო: ეკონომიკისა, საზოგადო აგრანომიისა, მიწად-მოქმედებისა, ცხოველთა მოშენებისა, მებაღობისა და მეტყეობისა.

გ. ნამორადე.

შვეიცარიის მოკლე ნოლსტიკურ-ეკონომიური მიძინილება

პატარა შვეიცარიის რესპუბლიკა, რომელიც მომწყვდევულია ოთხ სახელმწიფოთა შუა, უმთავრესად მთიან ქვეყანას წარმოადგენს, რომლის ტერიტორიის ს-ვრცე 41,324 ოთხკუთხ კილომეტრს უდრის.

გეოგრაფიულად მი'ი დაყოფა სამ ნაწილად შეიძლება: პირველ და უმთავრეს ნაწილს შედგენენ, ალპები რომლებიც დასერილან მრავალ ხეობებით და უჭირავთ მთელ შვეიცარიისა. ალპების შემდეგ თავის სივრცით პირველი ადგილი უკავია ხეობას, რომელიც გადაჭიმულია ალპებს და იურას შუა. მისი სივრცე უდრის თითქმის მთელ შვეიცარიის ერთს მესამედს. მესამე უმცირესი ნაწილი არის მთა იურა.

ამ რიგად ეს ქვეყანა მაღლობებით დახასიათდება. სადაც ზოგიერთი ადგილი 400 მეტრს სქარბობს თავის სიმაღლით. რასაკვირველია, ამისთანა მდებარეობის გამო, შვეიცარიის უკუკუქმედი და შეუპოვარია, თუმცა რაც უფრო უხეობებისა გადადის თან და თან რბილდება და ზოგიერთ ხეობებში თითქმის ტროპიკულ ხასიათსაც იღებს. ამის გამო შვეიც არიის ბუნება მდიდარია კონტრასტებით, რაც ერთგვარ სილამაზეს აძლევს მის გარეგნობას. ერთ და იმავე კანტონში შეხვდებით როგორც მაღლა მთებს, სადაც ექვსი თვე ზამთარი მეფობს, აგრეთვე ვენახებით და სხვა სამხრეთის მცენარით ამწვანებულ ადგილებს.

ამასთან ერთად, უცხოელის ყურადღებას იპყრობენ, მთა-ბართან მოხდენილად შეზავებულნი ლამაზი ტბები, რომელთაც თავის სივრცით მთელი ტერიტორიის მეთორმეტედი ნაწილი უკავიაო. რამდენად ლამაზია შვეიცარია თავის გარეგნობით, იმდენად მწირი და ღარიბია თავის ნაყოფიერობით. ისედაც მცირე ტერიტორიიდან, მხოლოდ სამი-მეოთხედი იძლევა ნაყოფს, დანარჩენი კი გამოუსადეგარია.

ამ არე-მარეხედ მოსახლე შვეიცარიის მოქალაქეთა რიცხვი უდრის სამ მილიონ ნახევარს, რომელნიც ოცდა ორ კანტონად არიან დაყოფილნი. თვითეულს მათგანს მინიჭებული აქვს შინაურ საქმეებში სრული სუვერენიტეტი, ე. ი. ყოველ კანტონს აქვს თავის კანონ მდებლობა, სამართალი ბიუჯეტი და სხვა...

კანტონალურ დაწესებულებათა გარდა, არსებობენ აგრედვე შვეიცარული, აგრედ წოდებული ფედერატიული დაწესებულებანი, რომელნიც განაგებენ საერთოდ შვეიცარიის საქმეებს, ასეთია მაგალითად ორი კანონ-მდებლობითი პალატა: ერთი ნაციონალური, რომელიც შესდგება პირდაპირ ხალხის მიერ არჩეულ დეპუტატებისაგან და შეიცავს 167 წევ.; მეორე, — კანტონთა საბჭო, სადაც თვითეულ კანტონს ორი წარმომადგენელი ჰყავს. ყოველივე დადგენილება ძალაში შედის მხოლოდ ორივე პალატის დასტურით. გაბატონებულ მიმართულების მატარებლად ორივე პალატაში რადიკალურ-დემოკრატიები ითვლებიან, რომელთაც ეკონომიურ საკითხებში მიღებული აქვთ აგრედ წოდებული სახელმწიფოებრივი სოციალიზმი, მუშათა დაზღვევის საკითხი, რკინის გზების ნაციონალიზაცია, და სხ. პროგრამის უმთავრეს მუხლებს შეადგენენ.

ეს ორი ზემოხსენებული პალატა, შეერთებულ ძალით ირჩევს დანარჩენ ორ ფედერატიულ კოლლეგიას: ფედერატიულ საბჭოს (შვეიცარიის უმაღლესი აღმასრულებელი ორგანო) და ფედერატიულ სამართალს. მთელი შვეიცარიის სახელმწიფოებრივი

ორგანიზმი დამყარებულია ფართო დემოკრატიულ პრინციპზედ, სადაც თვითეული სრულ წლოვანობამდე მიღწეული მოქალაქე, აღჭურვილია სრულ პოლიტიკურ და პიროვნულ უფლებებით.

ინიციატივა კანონ მდებლობით სფეროში მინიჭებული აქვთ, როგორც ორივე პალატის თვითეულ წევრს, აგრეთვე ფედერატიულ საბჭოს და ცალკე კანტონებს.

თვითეული კანონ პროექტი რომელიც მიღებულია ორივე პალატის სანქციით, შესაძლებელია ან სრულიად უკუგდებული იქმნეს ან შესწორდეს, რეფერენდუმის ძალით, რომლის უფლება ხალხს მინიჭებული აქვს 1874 წლის კონსტიტუციით. რეფერენდუმში კანონ-პროექტის შესახებ კანონიერია, თუ ამას მოითხოვს რიცხვით არა უმცირეს 30,000 მოქალაქისა. რეფერენდუმის ძალით შევიცარიელთ აქვთ უფლება შეეხონ არა მარტო კანონს, არამედ მთელ არსებულ კონსტიტუციას, თუ ამას მოითხოვს 50,000 მოქალაქე!

ამ გვარად შევიცარია წარმოადგენს აგრედ-წოდებულ კონფედერატიულ რესპუბლიკას, რომლის სხეულში შედის 22 კანტონი. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ თვითეული კანტონი პატარა სახელმწიფოა, რომელიც შედის დიდ სახელმწიფოებრივ ორგანიზმში და რომლის ცხოვრება მიმდინარეობს თავისებურ კალაპოტში, ადგილობრივ სოციალ ეკონომიურ, და ბუნებრივ პირობების მიხედვით. ამიტომ შევიცარიის მკვიდრთა ცხოვრება ისეთივე მრავალ-ფეროვანია, როგორც თვით ამ ქვეყნის ბუნება. ამ განსაკუთრებულ წესწყობილებას ზეგავლენით, სადაც პრინციპზედ აღიარებულია ერთობა მრავალ ფეროვნებაში და მრავალ ფეროვნება ერთობაში, განვითარდა შევიცარიელის მძლავრი შემომქმედი ნიჭი, რომელზედაც დამყარებულია მისი აწმყო და მომავალი კეთილდღეობა, ამ ნიჭის წყალობით მან ააყვავა და სული შთაჰბერა იმისთანა კლდე-ღრეებს და სიცივისაგან მიუდგომელ მთებს, როგორც მას ბედმა სამშობლოდ არგუნა.

ამის ძალა ვერ შემწევს სხვა რომელიმე უსი-კოცხლო ცენტრალიზმით დახშულ ხალხს, ვინაიდან მის შემოქმედებას არა აქვს ასეთი ფართო გასაქანი. ეს აზრი უფრო ნათელი იქნება თუ შეადარეთ შევიცარია მისივე მომიჯნავე ცენტრალისტურ საფრანგეთს.

შევიცარიის ნამდვილი აყვავების ხანა იწყობა მე-18 საუკუნის დამლევს, როდესაც მან თავი დაახწია ფეოდალიზმს და მის განუყრელ თანამგზავრს — ნატურალურს მეურნეობას და ახალ საუკუნის დასაწყისში თავისუფალ განვითარების გზაზედ შესდგა ფეხი.

ამ ხანამდე მისი ნორმალურად წინმსვლელობა შეუძლებელი იყო, რადგანაც ამას ერთი მხრივ ხელს უშლიდა არა რაციონალურ მეურნეობის წარმოება, რის წყალობითაც მიწის დიდი ნაწილი და-

სამუშავებელი რჩებოდა, მეორე მხრივ ინდივიდუალური თვით მოქმედება მეტად შეზღუდული იყო კომუნების მიერ, რომელთა ხელში იმყოფებოდა იმ დროს მთელი მიწათ-მფლობელობა. ამასთან ერთად, მოგვხსენებათ რომ ნატურალური მცენებოდა დახასიათდება კარ-ჩაკეტილობით, სადაც ცხოვრებისათვის ყოველგვარი საჭირო პრადუქტი ოჯახის წესით მზადდება, ამასავე განიცდიდნენ ფეოდალიზმის დროს შევიცარიის კომუნები. ისინი მისდევდნენ როგორც მერძეობას, ისე მევენახეობას, პურის მოყვანას და სხვას... ამ გვარი მეურნეობის წარმოება არ იყო სახირო შევიცარიელისათვის. რადგანაც მისი სამშობლოს მწირ ნიადაგზედ ძნელად იკიდებდა ფეხს მაღალი კულტურის მცენარე. ამ გარემოებით აიხსნება ის მრავალი მწვავე ეკონომიური კრიზისი, რომელიც შევიცარიას წარსულში განუცდია. მაგრამ დადგა 19 საუკუნე, როდესაც ერთის მხრივ მეურნეობამ თვალსაჩინო ნაბიჯი გადასდგა წინ, მეორეს მხრივ მრეწველობის განვითარებით და მისვლა-მოსვლის საშუალებათა გაუმჯობესებით, გაძლიერდა ადებ-მიცემობა უცხო სახელმწიფოთა შორის, რომელთა ფერხულში პატარა შევიცარიაც ჩაება.

რასაკვირველია ამ ორმა მოვლენამ დიდი გავლენა იქონია შევიცარიაზედ. მათ ძირითადად შესცვალეს მისი ეკონომიური ცხოვრება და მისი მიმდინარეობა სრულიად ახალ კალაპოტში ჩააყენეს.

ეს ცვლილება გამოიხატება იმაში, რომ წინანდელი ნატურალური მეურნეობის მწარმოებელი ქვეყანა შეიქმნა მაღალ მეურნეობის და მრეწველობის პატრონი, რითაც სხვა სახელმწიფოთა შორის თვალსაჩინო ადგილი დაიჭირა.

რადგანაც უცხო სახელმწიფოებმა, შევიცარია უზრუნველ ჰყვეს იმ პროდუქტების მხრივ რომელნიც მის ნიადაგს და ჰავას ვერ ეგუებოდნენ, მან მიჰყო ხელი იმ დარგის წარმოებას, რომელიც უფრო სახირო იყო მისთვის და ბუნებაც მასში ხელს უწყობდა. ეს დარგი გახლდათ საძოვრის გამრავლება, რის წყალობით მერძეობა და საქონლის მოშენება ამ ქვეყნის სპეციალიზაციად გარდაიქცა. საბალახეობის გამრავლება ჩქარის ტემპით წავიდა წინ. რადგანაც შევიცარიის მთიანი ბუნება ამას ძალიან უწყობდა ხელს; ამის გამო ზოგიერთ კანტონში საბალახეობმა მთელი მიწის 90 პროც. დაიჭირეს. მათი გაფართოებით, მევენახეობას და პურის მოყვანას თანდათან ნიადაგი უმცირდება. ამ

ჟამად შევიცარიას მოჰყავს მხოლოდ მთელი საჭიროების 51,5% პური, უმთავრესად დასავლეთ ნაწილში, რომელსაც ხეობა უკავია. დანარჩენი საჭირო პური უცხოეთს შემოაქვს; სახელდობრ რუსეთს, ავსტრო-უნგრეთს, შვედეთს, შტატებს, არგენტინას და სხვა. ხეობაშივე დარჩენილია მევე-

ნახეობაც, რომელიც რაციონალურ ნიადაგზედ არის დაყენებული, მაგრამ რადგანაც ბუნება მას ხელს არ უწყობს, აქაური ღვინოები გაცილებით დაბლა სდგანან, ვიდრე საფრანგეთიდან და იტალიიდან შემოტანილი ზოგიერთ ადგილას შეხვდებით მე-ბოსტნეობას და მეხილეობასაც, მაგრამ არც მათ აქვთ მოპოვებული ფართო ნიადაგი.

ამ რიგად, შვეიცარიის არემარეზედ არც ერთმა მეურნეობის დარგმა ისეთი მკვიდრი და ფართო ნიადაგი ვერ მოიპოვა, როგორც მერძეობამ და საზოგადოდ საქონლის მოშენებამ. ამ ორი დარგით გაძლიერდა ეკონომიურად და დიდი სახელი მოიხვეჭა მან მსოფლიო ბაზარზედ.

მისი საბალახოები, გონივრულ მოვლით და შესაფერ ბუნების წყალობით, იშვიათ ღირებულობით არიან დაჯილდოვებულნი, რაც დიდ უპირატესობას აძლევს შვეიცარიელს საქონლის მოშენების საქმეში. ამის გამო შვეიცარიის საქონლის ჯიშში, მაღალ ღირსებით შემკული, ყოველგვარ კონკურენციის გარეშე იმყოფება და ძალიან ძვირადღაცა ფასობს. ყოველ მოზრდილ სოფელში ხელოვნურად ჯიშის გასაუმჯობესებლად, არსებობს სპეციალური საზოგადოება. საქონლის მოშენებაში უპირატესობას აძლევენ რქოსან პირუტყვს (borine), ხარს და ძროხას, როგორც უფრო გამოსადეგთ.

ამ დარგთან ერთად არა ნაკლებად განვითარდა მერძეობაც, რომელიც ამ უკანასკნელთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული. შვეიცარია წლიურად დაახლოვებით 18 მილიონ ჰექტოლიტრ რძეს იძლევა, საიდგანაც 17% სჭირდება საქონლის მოვლა შენახვას, 45% იხარჯება ადგილობრივ მკვიდრთა მიერ, მხოლოდ დანარჩენი კი ხმარდება რძის ინდუსტრიას, ე. ი. ყველის, კარაქის, რძის კონსერვების და სხვა პროდუქტების დამზადებას.

თავის სიფართოვით და მაღლა ღირსებით, ჩამოთვლილ პროდუქტებში, ყველის დამზადებას უპირავს პირველი ადგილი: შვეიცარიული ყველი საკმაოდ განთქმულია დედამიწის ზურგზედ.

რადგანაც შვეიცარია წარმოადგენს წვრილ მესაკუთრეთა ქვეყანას, საცა სხილი ფერმები იშვიათი მოვლენაა, ამიტომ საქარხნო წესით ყველის დამზადებისათვის, თვითეულ სოფელში არსებობს კოოპერატიული საზოგადოება, სადაც მთელ სოფელში შეგროვილ რძიდან მზადდება ყველი, სპეციალისტების მიერ. ამავე საზოგადოების საზრუნავს შეადგენს დამზადებულ პროდუქტისთვის ბაზრის მოპოვება. ყველთან შედარებით, კარაქის დამზადებას უფრო ნაკლები ნიადაგი აქვს მოპოვებული. აქვე აღსანიშნავია, რომ რძიდან სიმსუქნის მოხდის შემდეგ დარჩენილ შრატით ჰკვებავენ ღორებს, რომელთაც საუკ თესოდ უხდებათ ეს საქმე. შემოსავლის წყაროდ გარდაიქცა აგრედვე რძის კონსერვების დამზადება (lait condense) რის-

თვისაც სპეციალური ქარხნები არსებობს. მათი დამზადება მდგომარეობს იმაში, რომ რძეს ხელოვნურად ანთავისუფლებენ, მასში მყოფ წყლისაგან, რის შემდეგ დარჩენილ ნამდვილ რძის სიბლეს გერმეტოულად ჰბეჭდავენ. ამ კონსერვების დამზადებასავალი აქვთ უცხოეთში.

საყურადღებოა აგრეთვე რომ ტყე, რომელიც ჩვენში ასე უგვანოდ იჩეხება, განათლებულ შვეიცარიელის ხელში სიმდიდრის წყაროდ არის გადაქცეული. წლიურად იგი აძლევს შვეიცარიას 40 მილიონამდე შემოსავალს. მართალია შვეიცარია, თავის ბუნების მიხედვით განსაკუთრებით მეურნეობის ქვეყანა არის, მაგრამ არც მრეწველობაშია ჩამორჩენილი. იგი ღარიბია მანქანობით, განსაკუთრებით კი ქვა ნახშირით, რაც ძალიან დააბრკოლებდა მრეწველობის განვითარებას, რომ მოხერხებული და ცოდნით აღჭურვილ შვეიცარიელის გონებას სხვა საშუალებებისთვის არ მიემართა. ეს იყო ჩანჩქრების გამოყენება ელექტრონის ძალის საშოვნელად, რომელმაც აამუშავა არა ერთი და ორი შვეიცარიის ქარხანა.

უმთავრეს მრეწველობის ცენტრად უნდა ჩითვალოს ჩრდილოეთი შვეიცარია; სახელდობრ ციურიხის, ბალის და სენეგალის კანტონები. აქ დამზადებული სხვა და სხვა ქსოვილები ცნობილი არიან ევროპის ბაზარზედ. საკვირველ განვითარებამდე მისულია აგრეთვე მესაათობის ტენიკა, რომელიც შვეიცარიაში მე 16-ე საუკუნიდან არის შემოსული. ამ დარგში განსაკუთრებით ცნობილია ნევშატელიის კანტონი.

შვეიცარიის მრეწველობა დაახლოვებით რამდენიმე ას მილიონ ფრანკს იძლევა წლიურად.

აი მოკლედ მკრთალი დახასიათება ამ პატარა მაგრამ ამავე დროს დიდი ქვეყნისა. მისმა თავისუფლების მოყვარულმა შვილებმა, ხანგრძლივ ბრძოლის შემდეგ მოიპოვეს ამ გვარი კლასიკური წესწყობილება, რომელიც შეადგენს ეროვნულ სიამაყეს თვითეულ შვეიცარიელისა.

ამ წესწყობილებაზედ არის დამყარებული მთელი მათი დღევანდელი მატერიალური და სულიერი კეთილდღეობა და კიდევ დიდი ხანი გაივლის ვიდრე ჩვენისთანა დამონებულ კრებს შვეიცარია და შვეიცარიელი სანატრელ იდეალად ექნებათ დასახული.

ვინ — ცანი.

რედაქტორ-გამომცემელი

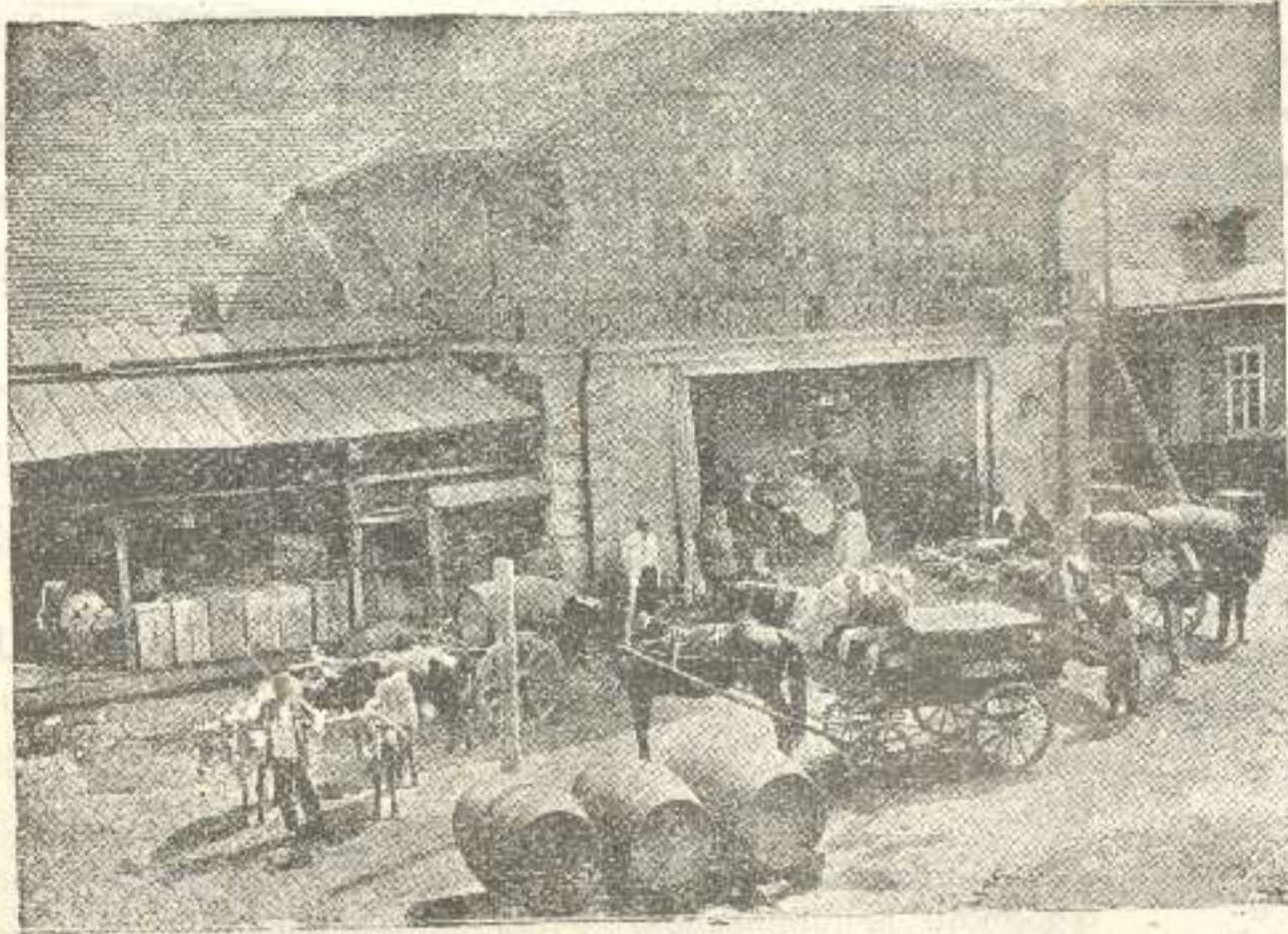
რ. გაბაშვილი.

მოთხოვეთ ყველგან

კოკპერატიული ღვინო

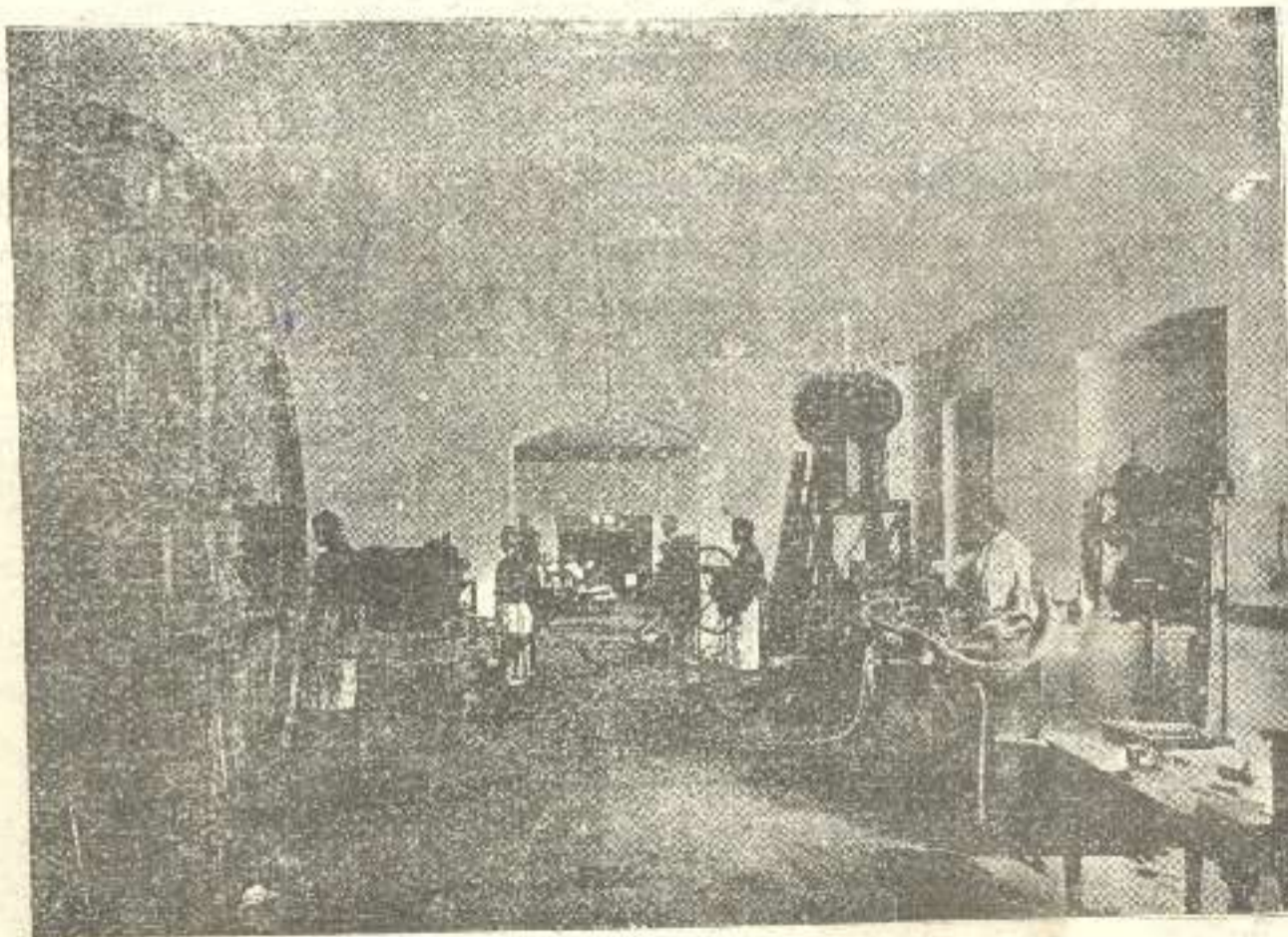
საზოგადოება „კახეთი“-სა

ეზო საზოგადოება „კახეთისა“: ღვინის მოტანა და გატანა

საზოგადოებას 15 წლის განმავლობაში გაუყიდა 1,000,000 ვედრო ღვინო 3,000,000 მან.

საზოგადოებას აქვს განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, ბათუმში, მოსკოვში, არმავირში, ალექსანდროპოლში, ეკატერინოდარში.

სარდაფი „კახეთისა“: ღვინის გადაღებ-გადმოღება

საზოგადოების ადრესი: თბილისი, გოგოლის ქუჩა, საზოგადოება „კახეთი“

მევენახეთა საზოგადოება „კახეთი“ დაარსებულია 1894 წელს. საზოგადოებაში არის 164 წევრი. „კახეთის“ საზოგადოების წევრებს აქვთ 866¹/₂, ღმერთინა ვენახი, საიდანაც უზიდავენ საზოგადოებას ნამდვილ კახურ ღვინოს!

ძალა ერთობაშია!

კახელებო! ჩაეწერეთ საზოგადოების წევრებად და ამით დაიხსენით თქვენი სარჩო-საბადებელი სირაჯ-ჩარჩების ცარცვისაგან და მასთან ერთად შეუწყეთ ხელი ღვინით და საქმეში მონაწილეობით. ყოველ კახელისთვის ფრიად სასარგებლო „საზოგადოების“ გაფართოვება— გაძლიერება, მისი წევრების გაძლიერების და გამდიდრების მომასწავებელია.

უპანასკნელ დროს საზოგადოების საქმეები მოწესრიგებული და მკვიდრად დაყენებულია.

მოითხოვეთ საზოგადოების წესდება.